

Wien 1923 - IX. évfolyam - 1. szám

E'S **AT**
SZERVEZNI **ENI**
E'S **NI**
KISAJÁTITANI **NI**

AKTIVISTA-FOLYÓIRAT

Vissza a kaptafához

A művész mindig önmagából merít. Ez annyit is jelent, hogy a művész minden produktív cselekedete egy többletlet-adás a meglévő tényekhez és tárgyakhoz. Alkotás. Nem valami már meglévő képmásának a megcsinálása, hanem magának a képnek, az alanynak az eddigi ismeretlenből való kiformalása, egységes testté, törvénnyé alakítása. Aműalkotásaművészember tudatalatti energia főlegének tudatossá való kifejeződése. Egyensúly állapot. Nem rohanás valami kivüle fekvő cél felé, hanem a folyton rohanó erőnek és energiának egy-egy pihenő állomása. Kiélés és az új élet lehetősége.

A művész alkotó-törvénye az általános megnyilatkozás törvényével azonos. A művész, a feltaláló vagy a konstruáló mérnök egyazon matematikai és etikai értéket képviselik. Alkotnak — csak éppen hogy mindegyik a maga emberi adottságaihoz mérten más-más síkon, az élet más-más összekeveredéseiből fejezi ki önmagát. Egymással való összehasonlításuk, értékben egymashoz való mérésük éppen ezért lehetetlen. Az alkotás — specialitás!

A filozófusoktól, politikusoktól és közgazdászoktól körvonalazott új társadalom kialakítása a specialisták kezében van letelve. Valamiben specialistának lenni azonban nem annyit jelent, hogy az élet más dolgaival szemben süketnek és vaknak lenni. Ez a világkonstrukcióból kiszakadt egocentrikus élet lenne. A ma embere a kollektívitas jegyében él, vagy legalább is abban szeretne élni. Az aktív, új ember típusa a kollektív-individuum. Akik a mai általános diktatori hajlandósággal megaldottságban nem látják meg az embernek, mint egyéneknek jelentőségre való törekvését, azok ostoba fajnők, megfizetett demagógok vagy jámbor romantikusok. A valamihez hasonló akarás, az akolban éles felelőtlensége helyett a mai ember felelősségtudattal akcióba lépett minden ellen, ami fejlődő érzéseinek és öntudatának az útjában áll. Általános elégedetlenségünk kifejezője a politikai forradalom, a mérnök előbbre törése csakugy, mint az új művész külső téma nélküli, elementáris önmagát kifejezni akarása.

A világalakulás láthatóan egy konstruktív irányban fejlődik; az alkotó munka területén az impresszionizmussal kezdődő destruktív iskolák után a konstruktivizmusban a művészet is megkapta az előbbre jutás egyenesvonalúságát.

A kérdés az: a konstruktív művészet milyen uton juthat el a legkevésbé kiterítve önmaga maradék nélküli reprezentálásához?

A világháború borzalmai és a forradalmak romantikus jelszavai az embert kiterítették őszinte, természetes cselekvőképességéből. Az agitátornak csakugy, mint a tudomány és művészet alkotó erőinek első feladatuk ezt az eltévedt embert visszavezetni önmagához. Ahoz azonban, hogy ezt megtehessek: a produktív és improduktív munka fogalmával kell tisztában lennünk. A mi szempontunkból: a művészet produktív, s a politika improduktív munkaterület. A művész terem (termel) a politikusk csak kisajátít. Oktalanság tehát bármiféle alkotó munkát politikai (vagyis külső) diszciplínák szerint irányítani akarni.

A háborús győzelem kérdését a stratégia és technika specialistái döntötték el — a forradalmak sikerét csakis a politika, technika, tudomány és művészet specialistái biztosíthatják. Ma már tisztában vagyunk vele, hogy az egy embernek mindenhez hozzájárulása maga a legkártékonyabb dilettantizmus. A forradalom véghezviteléhez specialistákra van szükségünk. Az az alkotó erő, aki bármilyen jövőbe jóslgatásért az alkotás lehetőségeiről ma lemond, az magaról az ember forradalmi állapontjáról mondott le. Mi történe a vörös hadsereggel, ha mondjuk legspecifikusabb mérnökei a repülőgép tökéletesítése helyett holnapról kezdve dilettans népgyűlési szónoklataikkal akarnának hadbakerészülni a nagyszerű francia repülőflotta ellen. És mi történe az emberi kultúrával, mint életértékkel, ha a ma fiatal alkotói a tudomány és művészet frontján dolgozó ellenfeleikről megfeledkezve a kulturálisan teljesen félrevelt, vagy a kulturába még bele sem köstölt tömegek izlése szerint kerékbe törtnek a különben harcot és demonstratív erőt jelentő mai művészetet?!

A művészi alkotást, mint minden elsődleges alkotást, csakis önmaga belső törvényei, életessége, konstruktív egysége határozhatja meg. És művészet csak egyféle van: a művészet. Nincs politikai célzatú és nincs utilitarisztikus célzatú művészet. Mintahogy nincs művészi célzatú politika és nincs művészi célzatú utilitarizmus. Ha mégis az ilyen kételtű célzatosság az életharc valamelyik speciális ágában felvetődik; ez az alkotó karakter tisztátalanságát, szakmai dekadenciát jelent.

A konstruktív művészek, mint a mai lehetőségekhez mért legszociálisabb erőt ennek a munkaterületnek a politikai diszciplínák tarthatatlanságát már észrevették. De csak eddig, csupán eddig helyes az ő útjuk. Ezen a ponton túl azonban ők is letértek az egyenesvonalúság

irányából s amennyiben főszerződötték magukat a politikai tendenciák szolgálatából, egy másik oldalról magukra vették az utilitarisztikus célzatosságot; a politikai romantikából beleestek a technika romantikájába.

A habzó száju demagógoknak itt külön kihangsúlyozzuk, hogy mi mindezzel szemben nem a Part pour Part művészetéről beszélünk, nem művészetet akarunk a művészetért, hanem — a művészetben magunkat akarjuk adni, az emberi társadalom egy tagját, az EMBERT: az élet meglátóját, felerzőjét, magát a mai életet élő.

A konstruktivista mozgalom talán minden eddigi művészeti mozgalomnál rövidebb idő alatt válaszúthoz érkezett. Csak két lehetőség áll előtte: vagy megmarad a mai uton, amelyen át előbb-utóbb teljesen bele kell, hogy vesszen egy mérnöki, spekulatív dilettantizmusba, vagy megtalálja az önmagához vezető utat, amelyen át újból tisztán tudja kifejezni alkotó karakterét. A politikai beállítottságon túl a praktikus beállítottságból is ki kell lépniök. Mert amennyire nem lehet előre megszabott célja a művészi munkálkodásnak, hogy politikai agitációt fejtsen ki, ugyanugy nem lehet művészetet csinálni azért, hogy lakjanak benne. Ez az álláspont csakugy, mint az előbbi: a célt összevetészi a következménnyel. A mai művészet az alkotó ember természeténél fogva konstruktív, tehát: szociális; architektónikus, tehát: realisan stabil jellegű.

Hogy az új művészet konstruktív és architektónikus voltát társadalmilag, hogyan lehet sőt kell értékesíteni — az elsődlegesén már nem a művésznak, mint alkotónak a problémája. Ez a munka már politikai (esetleg művészetpolitikai) jellegű, kisajátító; ezt a kisajátító munkát azonban már nem föltétlenül a művésznak magának kell elvégeznie, mert hiszen ő, mint termelő már a társadalommal szemben is leröpta elsődleges emberi kötelességét. Milyet oktalanság lenne például egy apolitikus embert, aki különben kitalálta a bányák feltakarását és így az emberiség egy részét megszabadította a földalakényszerűléstől — kevesbé forradalmárnak, hasznos társadalmi lénynek látni, mint egy parlamenti vagy akár egy szovjet képviselő. Hogy a feltakart bányákat továbbra is a kapitalizmus tartja majd megszállva s hogy maguk dolgozók továbbra is nyomorogni és barom módon robotolni fognak — ezért már a politikuskok, mint a meglévő értékeket az emberiség érdekében még kisajátítani nem tudó kisajátító a felelősek.

már
galma
a for
dalom
zása,
hogy
szület
mus,
vezető
harcb
C
iskola
felelő
sorban
specia

A

mindig
éjjel
himbá

te drág
mem!
soha
csököl
elmult

z vag
ez a r
szarva
sunkat
hol a
a föld
alatt
melyb
a gyer
minde
nagy t
dogtal
keső e
homlo
madar

igy va
igy ut
hol a
anyám
s a fel
öntene
bubu
küzöl

Az öt esztendő forradalmi periódusban már megtanultunk annyit, hogy a munkásmozgalmak komoly vezetői előtt ma már nem a forradalom kirobbantása, hanem a forradalom „konszolidálása”, az eredmények fixozása, a termelés minél előbbi megkezdése kell hogy legyen a probléma. Vége a destruktív szünetnek, helyette a kommunizmus, mint konstruktív építő eszme vette át a vezető szerepet a forradalomban.

Az új jelszó: specializálódni a harcra és a harcban.

Oroszország városaiban speciális katonai iskolákat létesítettek — de ugyanakkor arról sem feledkeztek meg, hogy a falusi iskolák elsősorban a mezőgazdasági ismeretek irányába specializálódjanak.

A forradalomnak ma egy új előkészítő periódusban élünk.

A forradalom legközelebbi sikereit nem a romboló destruktív, hanem az új konstruktív erőből várjuk.

A munkásosztály politikailag és etikailag annyit ér amennyiben új egyensúly állapotot tud teremteni a szétesett, eltévedt EMBERISÉGEKNEK!

Az új művészet annyit ér amennyiben meg tudja teremteni az ember új szellemi rendjét!

Kiestünk az élet rendjéből ezért bánt bennünket minden és ezért fájt mindenünk.

Rendet akarunk.

A magunk véreinek és szellemének rendjét!

És tudjuk, hogy minden rajtunk, az egyes embereken múlik, akik a tömeg vagyunk.

És tudjuk, hogy vége az üres szónoklatok és címborrel mázolt fenyegetések idejének.

S „hogy csöcselék vagyunk” nem „Hallistennék!”

Kigyógyultunk „a forradalom gyermekbetegségéből”.

Konstruálni akarunk! —

Specialistákra van szükség!

Vissza a kaptafához!

Mérnökök szerkesszék időgépeket és nyissátok föl a munka és nyomoruság barlangjait!

Tudósok győzzétek le az elemeket!

Művészek alakítsátok ki az új emberi szellemet!

Politikusok sajátítsátok ki nekünk az élet lehetőségeit!

Kassák Lajos

A nagy tehén

mindig fölöttem repül a nagy tehén
éjjel felhőben fénylik és énekel
himbáló tögye néha előtűnik a ködből

te drágakines! pipacs! állatka! elérhetetlen szerelmem!

soha nem érinthetem meg rejtélyes szemeidet
csókolj meg
elmult a hold és holnap meghalunk

é vagy a nagy erő

ez a rét végtelen
szarvaidd közt viszed halgatagon billenő sorunkat

hol a nap süt
a föld őslakói csukott szemekkel meneteinek

alattad, hosszú ujjakkal tapogatják leheletüket,
melyből ver folyik

a gyerekek némák és hesegetik a legyeket

mindenki elrepül

nagy tested felé, melyben szelíden viseled a boldogtalanságot mint egy kenyeret

késő este
homlokokra hajolsz és azt mondod: bubu kis madaram!

így vagyunk
így utazunk a sejtek között

hol a holtak halántékáról északi szél fúj
anyám megfúltat

s a felhők kinyitják csőrüket és holdszínű vizet öntenek a földre

bubu
küszöbömre sohanemlátott lényeket sodor az ár

énekel s nemán ágyamba fekszenek
ezek a hajnali pipacevők

elmult már a négy évszak s még mindig élünk
elhervadtak üvegfenyők
gyerekeink a föld alá szóródtak mint a szén
itt nincs víz

az állatok szeme kialudt
nagy homokcsillagok állnak a dombok fölött,
hol éjjel-nappal szakadatlanul süt a nap
a temetők ajkai megrepednek
nem tudunk meghalni

nem tudunk megélni

az erdő nagy
a tenger lelete

álmatlanul és forrón mint a kövek heverünk a

Rák jegye alatt, a sűrű éjtelben

az evek mozdulatlanok mint az egyenes vonal
csak te röpködsz fölöttem, nagy tehén, drága
tejelő állat

holdtöltekor ki a farkasokat szüli, és a bárányokat,
a macskákat és az egereket, a kigyókat,
gyíkakat, madarakat és halakat, homlokából zöld
pálmák kinőnek

ez a te nehéz órad és en sírok

a hold felemeli mutatóujját és azt mondja: csitt
hol világos van, hol sötét

én anya vagyok és boldogtalan társakkal élek
a levegő alatt, te ott fenn ne hagyj el engem

a delejes mezők elusznaq tenyereinkből
ki nyitja meg mélyüket, melyben idegen tisztaságu
lények várokoznak hunyorgó szemekkel:

fiaink, kik felépítették a napot és az éjszakát

repülsz kis bogaram

fénylő kedves szentjános, édes tögyöddel

nagyobb vagy mint a hegyek
illatosabb mint a szena

mar a szél eláll
a víz megalvad
talán boldogabbak lennénk, ha meghalnánk
homlokodból kihullt a föld, ő fenyegetően áll
a csillagesőben, lelegzetünk feluton elakad
mint az üres kalászkok lebegünk
csillag és kenyér közt hintázzik az ut

vagy gyilkolni
reggel földet enni
délután vizet inni
éjfelkor gyereket szülni

ki ott fenn a hold fölött, a nap fölött bög és
kölykeit szoptatja

lassan és óvatosan jár az ismeretlen terben mint
egy üstökös

soha nem téved el:
patáid nyomában tej fénylik az égen: éjtéli
vagyunk

hegyek reménye
nagy szerelem
angyalok vére

isszuk és soha nem fogy el

nem fogy el: talán ezért élünk
a nap is süt talán

a dombok bizonytalanul himbáldoznak mint a
bogarak röpte

2-2=4

csak vándorolni alattad ezüst lábbal
egyszer megnyalod homlokomat

mindnyájan a te istállóban élünk

Déry Tibor

Az ideális esztétikától a materiális megvalósítás felé

Theo van Doesburg

Holland

Építés még nem jelent alakítást.

Még a minden fölöslegesről, a szokásos szín- és formadiszziókról való fokozatos lemondás sem jelent alakító építést, ez még csak nem dekoratív építés. Az alakító építés több.

A lakókamráknak vagy épületcelláknak egymás mellé — vagy egymás-töle — szabása meghatározott típus vagy normál egység szerint még szintén nem alakító építés. Az építő tevékenység itt mechanikusan ismétlődővé válik, mint a fotografusok munkája vagy a történelmi stílusok alkalmazása.

A községileg szervezett (látszólagos) térszoprolás bénítja az alakító építést.

Alakító, alkotó építés nem vonatkozik a görbéknek egyenessé való kinyújtására, a konstrukció vázában a kötelekeknek és állványoknak láthatóvá — szabaddá tételében sem. Ebben az esetben az építés munkája anatómiailag van beállítva, mint a festészet a naturalizmus idején.

Mind ezek csak előfeltételek, melyek az alakító építéshez vezethetnek.

A csak konstruktív építés önmagában még nem jelent föltétlenül alakítást.

Gyöngén van megmondva, hogy „vizuális” beállítottság, ha az építészetnél egymásrahalmozásra gondolunk.

Ez ugyanazon a fokon áll, mint az a primitív, főleg déli felfogás, hogy az alakítás oly tevékenység, mely kizárólag csak a háromdimenziós formaplasztikára vonatkozik. A modern ember előtti építési és alakítási azonos lehet: formával (esetleg forma nélkül is, pl. csak színnel) kifejezni, összetenni és organizálni.

Az alakításhoz szükségképpen eszközök tartoznak. Modern értelemben (a kizáróan „csak konstruktív” beállítottsággal szemben) az alakítás:

„az eszközök egyértelmű reális egységé szervezése”

Ezen eszközök alatt a teret és az anyagokat értem.

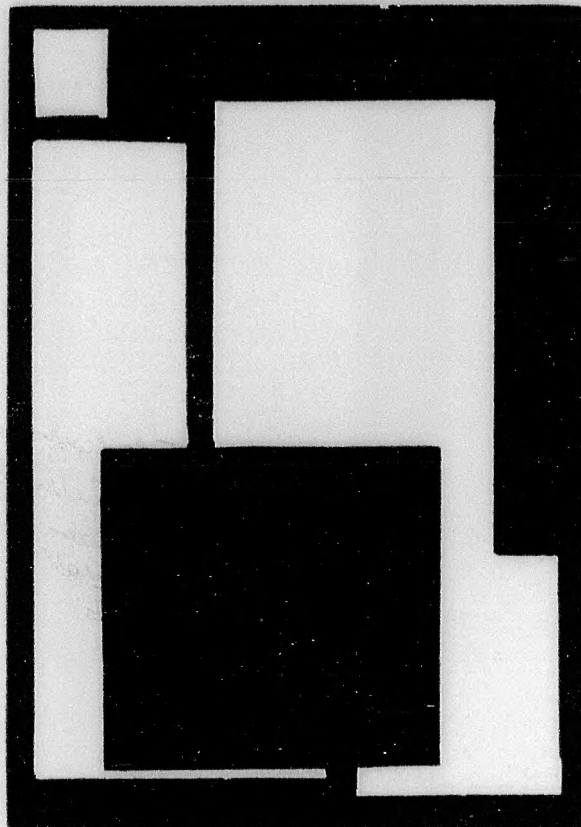
Mindaz ami ezt az egységet széttepi, visszadobja az építészetet arra az alárendelt fokra, amelyen eddig állt.

Csak a mi korunkban mutatott rá a vezető művészet: a festészet arra az útra, melyen az építőművészetnek haladnia kell, hogy az alakító festészethez és plasztikához hasonlóan, fölszerelve és fegyelmezetten, azt valósítsa meg az anyagban, ami a többi művészetben imaginárul (mint esztétika) már meg van.

Ne hason idegenszerűen senkire, hogy az a művészet, mely a XX-ik század kezdete óta a vezető szerepet átvette, a festészet a posteriori egy ideális esztétikát teremtett. Az új elettudat a kétvilág-rendszer (egy imaginár szellemi világ általános értékmerővé vált fogalma egy konkrét anyagi világgal szemben) megsemmisítését követeli. Szüksége van egységre, oszthatatlan világreállításra, és amit a „szabadművészetek” ideális esztétikája felmutatott, azt az építőművészetben materiális akarja realizálni.

Nemcsak Hollandiában, Oroszországban is (1917 óta) ez az új mozgalom „az esztétikától a materiális megvalósítás felé” a festészet konzekvens fejlődésében (Hollandiában a neoplaszticizmusból, Oroszországban a szuprematizmusból és prounból) nőtt ki.

Csak most jutnak az építésszek saját kifejezési eszközeik tudatára.

Kassák L.

A dualisták szilárd, de egyoldalú hite a szellem és anyag architektonikus egyensúlyában középkori eredetű. Ez a hit az anyagoknak józan és öntudatos egyértelműen reális egységé szervezését teljesen lehetetlenné tette. Csak mikor a nagyreszt vallásosan szerezett életfelfogást egy tudományosabb világszemlélet háttérbe szorította (a renaissance idején) ismerték fel az anyagot és anyag-ellentétet kifejezési eszköznek.

A középkorban az anyagot szimbolikusan, a renaissance idején túlyomólag érzékeny dekoratív módon alkalmazták.

A fizika haladásának köszönhető, hogy a mi korunkban nemcsak az anyagba (mint szilárd testiségbe) vetett hit dőlt meg, hanem az anyagot a művészet területén is legfelsőbb lényegében energiaállapotnak ismerték fel.

A formáló építés számára fontos a különböző anyagok energiaállapotának különbözőségét kitapasztalni, hogy a különböző energiaállapotokat ellentétesen szembeállító módon alkalmazva realizálja azt, amit a

festők az alakítás alapanyagában (a színben) már megmutattak. Ezt a felfogást nemsokára megjelenő könyvemben: „Az alakítás új elmélete” bővebben kifejtem.

A színről tartott németországi előadásaimban először tettem kísérletet arra, hogy a színt (a képzőművészetek szempontjából) mint „anyagot” és az anyagot, mint különféle energiát magyarázzam meg.

A színnek, mint prizmatikus fényhatásnak (ha mindjárt többé-kevésbé metrikusan rendezve is) vagy mint szimbolikus irodalmi közvetítőnek a képzőművészetben való visszautasítása az alakítás alapanyagának fejtegetésénél alig hívott ki ellenmondást. Es mégis itt a színből, mint a képzőművészetek alapanyagából kifolyólag, az építőművészet fejlődéséhez elvi követelményeket állítottam fel.

Miként az alakító festőnek két vagy három dimenzióban egymással ellentétben álló, disszonáló vagy egymást kiegészítő energiákat kell egyértelmű harmóniába szerveznie, úgy az alkotó építész feladata, hogy a maga

anyagot, a
kien izlés
jellemző,
felelően

Mint
két egymá
ki ugyanc
képező ar

Diss

Csak
megfonto
mat éri e

Egy
gok olvm
maximali
tott, ha a
módon v
energiaer

A r
adódnak,
erősebb
üveg álla
bezárjáva
ték vissz
szonáló
fogja ére

Igy
esztétiká
mechanik
és utilita
nek. Ez a

Ez a
Az anyag
ember fele
vet, mint
kül) akko
kivitelhez
körtudat
megelegs

Ha a
az alkotó
vagy át k

Egy
gozzák n
kus: tech
mással e
energija
tészetben

Ha a
tészetben
timentális
Eg ugy,
ugyanca
szim) ene
füveg, va
forrása e
való dua
esőitese

Az
életmagat
valasztot

Az
he az új

anyagaival ugyanazt tege. Nem dekoratív módon, érte-
kien izléses hatásszerint, hanem alkotva, az anyagokat
jellemző, ellentéteket képező energiaállapotoknak meg-
felelően.

Mint például az alakító festészetben kék és sárga
két egymással ellentétben álló energiát fejez ki, úgy fejezi
ki ugyanezt az építőművészetben két egymással ellentétet
képező anyag, pld.:

fa — összszugorodottság
beton — feszültség

Disszonáló anyagok ezzel szemben pld.:

beton — merev feszültség
vas — ruganyos feszültség

Csak azok a művek, melyekben a konstruktor alkotó
megfontoltsága által az energierő a kifejezés maximum-
máig éri el: alakítottak.

Egy vashid jó azaz alakított, ha a különböző anyag-
ok oly módon vannak egységbe szervezve, hogy egy
maximalis energierő van jelen. Egy épület jó azaz alakít-
ott, ha a különböző anyagok (beleértve a fényt is) oly
módon vannak egységbe szervezve, hogy egy maximalis
energierő értünk el.

A rendkívüli kifejezési lehetőségek, melyek ebből
adódnak, egy rövid cikkben nem sorolhatók fel. A leg-
erősebb kontrasztokból: türelességből és tömegből, az
üveg átlátszóságából és nyíltságából a kő átláthatatlanságával és
bezártságával szemben kiindulva a helyzet, állapot és mér-
ték viszonya mellett az építész az ellentétben álló di-
szonáló és egymást kiegészítő energiák viszonyát is fel-
fogja érezni és egységbe fogja szervezni.

Igy valószínűleg megmagát az egyik művészet ideális
esztétikája egy másik művészet anyagaiban, és ideális
mechanikus esztétika, előre meggondolt művészi alakítás
és utilitarista konstrukció tökéletes harmoniára egyesül-
nek. Ez az egység: stílus.

Ezáltal az alakítás területe mindenkinél nyitva lesz.
Az anyagok szervezése és ha kell új teremtése minden
ember feladatává válik. Ha meg teremti az építész a ter-
vet, mint követelményt, (esztétikai előfeltételezések nél-
kül) akkor a mérnöknek meg kell találnia az anyagot a
kivitelhez. Az építő művészet soha sem vezet a teremtő
körtudat kifejezésére, ha az építész félénken és passzívan
megelegetszik a már meglévő anyagokkal.

Ha egy terv két határozott anyagot követel, akkor
az alkotó mérnöknek a kívánt anyagot ki kell találnia
vagy át kell alakítania a már meglévőt.

Egyedül azok, akik az ideális esztétika nyomán dol-
gozzák magukat az anyagok világába, fogják mecha-
nikus, technikai uton felfedezni az anyagokat, melyek egy-
mással ellentétes diszonáló, vagy egymást kiegészítő
energiájukkal (beleértve a színt is) az új alakítást az épi-
vészetben lehetségessé teszik.

Ha megnézzük az anyagok alkalmazását a mai épi-
vészetben, látnunk kell, hogy csaknem mindenütt (szent-
imentális megfontolásból) az anyag meg van gyilkolva.
Eg úgy, mint az új nevezett festészetben, ahol
ugyancsak szentimentális megfontolásból az anyag (a
szín) energierejét megölték. Az anyagokkal (fa, kő, szim,
üveg, vas stb.) mint materiálval való bűnös visszaélés
forrása egy a szellem ottanjára és a materia ittenjére
való dualisztikus beállítottság karrikaturáig torzított di-
esztétése.

Az esztétika megvalósulásával az anyagban egy új
életmagatartás alakul ki, mely a tulvilág és valóság szét-
valasztottságát megszünteti.

Az életnek, mint totalitásnak ezen alakulása vezet,
ha az új kulturát.

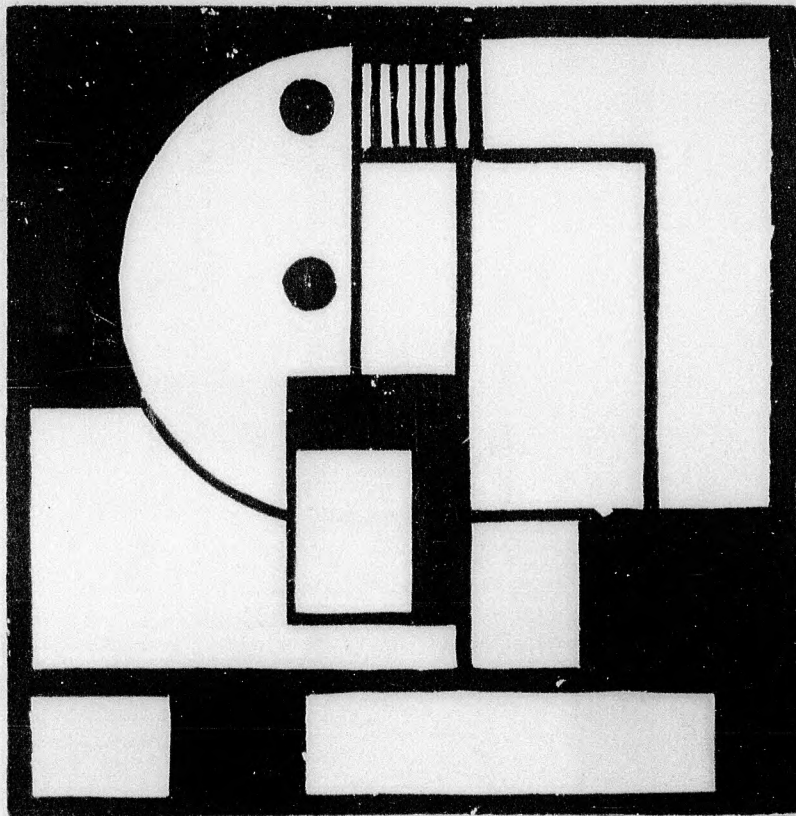
Ford. — Grünhut László

Technika és művészet

Alapjában minden emberi cselekedet alkotó. Az öntudatlannak
alakba formálása teszi ki az emberi cselekmény láthatóságát. A
teremtő alakítás művészet. Megszokták, hogy a céltalan teremtést
művészetnek, az alakítás céltalan felhasználását pedig technikának
nevezik. Ez a megkülönböztetés azonban inkább a hatásra, mint
az okra vonatkozik. Szűkebb értelemben a művészet tényleg célt-
talan, mert a műretek értéke az öntudatlannak zárt alakításában
relik. Megismétlése technikailag ugyan lehetséges, de mert nem
szolgál praktikus célt, értelmetlen. Művészetileg a megismétlés lehe-
tetlen, mert a műretek célja az érzékileg fel nem foghatónak vég-
legesen lezárt, meg nem ismételtelhető alakításában van. A művé-
szet a hatás okát, többek közt erő és mozgást, a technika pedig
az oknak hatásait alakítja. Így a gépek az erők és mozgásnak
alakba öntött hatásai. Az alakításnak ez a képessége teremtő,
tehát művészi. Ennek az alakításnak céltalan felhasználása: a
megismétlés. A technikában az utánzásnak megvan a praktikus
jelentősége, mert az ok hatásának megismétlést sokszorosan fel-
 lehet használni. A technikában, valamint a művészetben csak az
eszközök sajátítatók el. Az eszközök felhasználása a technikában
is a teremtő alakítóművésztől függ. Mivel azonban minden oknak
sok hatása, az összes hatásnak ellenben csak egy oka van, azért
a művészet eszközeit sokszorosak, a technikáét egyszerűek. Min-
den művészi munkának sok és sokféle hatása, minden technikai
teljesítménynek egy és csak egyértelmű hatása van. A művészet és
technika megköveteli, hogy az eszközöket helyesen használjuk fel,
mert csak így keletkezhetik az organizmus. Az organizmus egyes
részeinek célszerű felhasználását logikának nevezik. A logika

tehát a hatások megismerése. A teremtő formálás része mi nem
lehet logikus, mert csak a hatásának logikusságát állapítjuk
meg. Minden teremtő alakításnak saját formája van. Eppen ez a
saját forma a teremtő alakítás, látható bizonyíték. Az auto-
móbilnak nincs kocsialakja; a léghajónak nincs hajóformája; a
televízió nem a fül mására készítették. A formák megismétlése
tehát nem alkotó teljesítmény, de a technikai művek új formája
teremtő alakítás. Itt érzékeljük művészet és technika. A technikai
munkák formái azonban nem általában művészetek, hogy
egy ú. n. művész a már meglévő műretek eszközeivel és
utánzásával teszi azokat „széppé”. Csak a technikus maga lehet
művész, mert a munka művésziessége csak és kizárólag az egyes
részek céltudatos egybekapcsolódásából áll. Az óramű, mint
olyan, művészi forma, mert részei egymással szoros, céltudatos
viszonyban vannak. De az óramű nem általában művészi, mert
hogy azt egy emberi test bronzutánzatába tesszük. Az emberi
test ugyan művészi forma, de nem bronzban való utánzása. Min-
den gép tehát magában műretek, de szemérmes behurkolása már
nem az. A belezett technikai mű saját művészi megalakított-
ságot magában hordja. Az ú. n. művész csak akkor vonhatók
be ide, ha ő maga technikus, tehát nem művész a szónak jtemi
értelemben. Ezért kell minden technikusnak, mint minden ember-
nek saját művészi nevelésén dolgoznia. A művészi nevelés csak
a viszonylatok és mozgások iránti érzések iskolázásában áll. Ez
a megismerés minden művészi teremtés alapja. A meglévő alakít-
ásoknak csak észbeli tudása utánzatokat szül, tehát a művészet-
lent. A technikának minél hamarabb el kell szakítania magát a
művészetektől a fajától, etől az elsanyvult művészetektől.

Herwarth Walden

Raasik L.

röntgensugarakba száműzött arcunk most visszafelé pörgeti a fölvetett időt a dolgok átszűrt tenyerrel ketyegnek bennünk beszéd a legmisztikusabb szerszámunk faisteneikkel és ehükkal szemparok delejeznek ráncainkba lelkiállapotot és kalácsszagot temetünk kifeszített este van hallani a bolygók monoton lépteit

Klein Imrének

Kétévesek megosztottak falovaikon a hegylábnál Béna nyelvünkbe buzamagot hintünk És szeretnénk csodálatosat mondani Szekerek és kávészag élnek bennünk Idegzetünkre ujljenyomatát sebezte az idő Megszenesedett hangszálaink átvergődnek A magneses lánytesten Hid vas meg fényszörő kísér Tengertelen Palyákon.

Kassák Lajosnak

csillagatlan városokból kivonult árnyékoma
és bűncímet kergetem
ő faradt csontokkal erjedő magzataink
és mi bámuljuk az életen innen
vagy túlevőket
köröttek az asszonyi aroma
kiki bogozza önmaga szerelmét s így
a hangnak
gondolatnak is van
színe
teste
reggelenként a költőből
ők hordják ki
a hűsös ötörái levegőt
a szeleket is ők csörgetik szimfoniává
s az alluminium égbolton
mégsem mállik el nyomtalanul
a hangjuk

Glauber Henrik

A refoni dicsőséges forradalom kezdete és okai

Kurt Schwitters

Némie 1

A gyermek játszott. És látott egy embert. „Mama!” — kiáltotta a gyermek. Az anyja: „Igen!” — „Mama!” — „Igen!” — „Mama, ott áll egy ember!” — „Igen!” — „Mama, ott áll egy ember!” — „Hol?” — „Mama, ott áll egy ember!” — „Hol áll az ember?” — „Mama, ott áll egy ember!” — „Ugyan!” — „Mama, ott áll egy ember!” — „Hát álljon az ember!” — „Mama, ott áll egy ember!” — Az anyja jön. Valóban, áll ott egy ember. Ugyan, mit állhat itt ez az ember? Jó lenne elhívni az apát. Az anyja: „Apa!” — Az apa: „Igen!” — Az anyja: „Apa!” — „Igen!” — „Apa, itt áll egy ember!” — „Igen!” — „Apa, egy ember áll itt!” — „Csak álljon!” — „Apa, gyere gyorsan, egy ember áll itt!” — „Mit akar az az ember?” — „En nem tudom, kérdezd csak meg!” — „Csak álljon!” — „Apa, gyere már hát, valaki áll itt, csak áll!” —

Az apa jön. Valóban áll ott valaki, csak áll. Különös; mit állhat ez itt? — „Mit áll itt, uram?” — Semmi válasz. — „Miért áll itt uram?” — az ember áll. — Mégis csak különös, itt áll egy ember és nem válaszol. — „Harmadszor kérdezem, uram, miért áll itt?” — Az ember áll tovább.

Valaki arra jön. Az apa kiált: „Jöjjen csak szomszéd ur, egy ember áll itt.” — „Micsoda?” — „Egy ember áll itt!” — A szomszéd jön. Az ember áll. Emberek jönnek arra. Az ember áll. Nézők körbeállják. Az ember áll. Hangosan kérdezik: „Mit áll itt az ember?” — „Miért áll itt az ember?” — „Minek áll itt az ember?” — „Hol áll hát az az ember?” — „Miért áll, uram?” — „Minek áll, ember?” — Az ember áll tovább. — Kérdi egy bölcs koponya: „Ki ez az ember?” — Senki se ismeri. Kérdik: „Honnan jön ez az ember?” — Senki se tud válaszolni. Kérdi egy buta koponya: „Ugyan, mit izgultok?” az ostoba koponyát semmibe veszik, miközben az arcába vágják. Az arca középebe — Az ember áll. Az embert körülálló tömegben van még egy ismeretlen. Senki se ismeri. A szerző elárulja, hogy „Alves Bäsensiel”-nek hívják. Az ember áll. Ugyanaz az Alves Bäsensiel ez, akit a tisztelt olvasom a hagymáról szóló elbeszélésből már ismer. Az ember áll. „Nagyon eseményteljes nap volt, amikor engem le kellett volna mészárolni.” (Refon családi üvegekben a 2. márká ötven pfennig.)

Közben más emberek jöttek arra és megálltak. „Mi van itt?” — „Miért állnak itt az emberek?” — „Minek állnak itt az emberek?” — „Elgázoltak valakit?” — „Egy ember áll itt!” — „Hogy-hogy?” — „Egy ember áll itt!” — „Hogy-hogy, áll?” — „Biztosan akar valamit?” — „Azt már mi se tudjuk.” — Az ember áll tovább. Különben ugyancsak ott van az álldogálók közt Schönne is, de hát ez a tisztelt olvasót nem igen érdekli. Az ember áll.

Közben odajött doktor Feuerhake Lipót ur és felesége öngyűsége, dr. Feuerhake Amália. Feuerhake Frigyes Agoston Lipót megáll. Dr. Feuerhake Frigyes Agoston Lipót Gneomar Amádeusz hirtelen így szól feleségéhez, dr. Feuerhake Amália asszonyhoz: „Amália”, mondja dr. Feuerhake Frigyes Agoston Lipót Gneomar Amádeusz Kázmér Lütécusz ur feleségének: „Amália, csödület van itt.” — „Micsoda csödület?” — Kérdezi dr. Amália öngyűsége férjét, dr. Feuerhake Frigyes Agoston Lipót urat — „Embercsödület.” (Refon mazsola nélkül.) Doktor Amália asszony ugyancsak megáll, mégpedig nagyon előkelően, áll és néz a csödület irányába. Szemeihez emeli lornívóját s mondja az urának: „Lipót, tudd már treg, mi történik ott.” Dr. Feuerhake Lipót ur

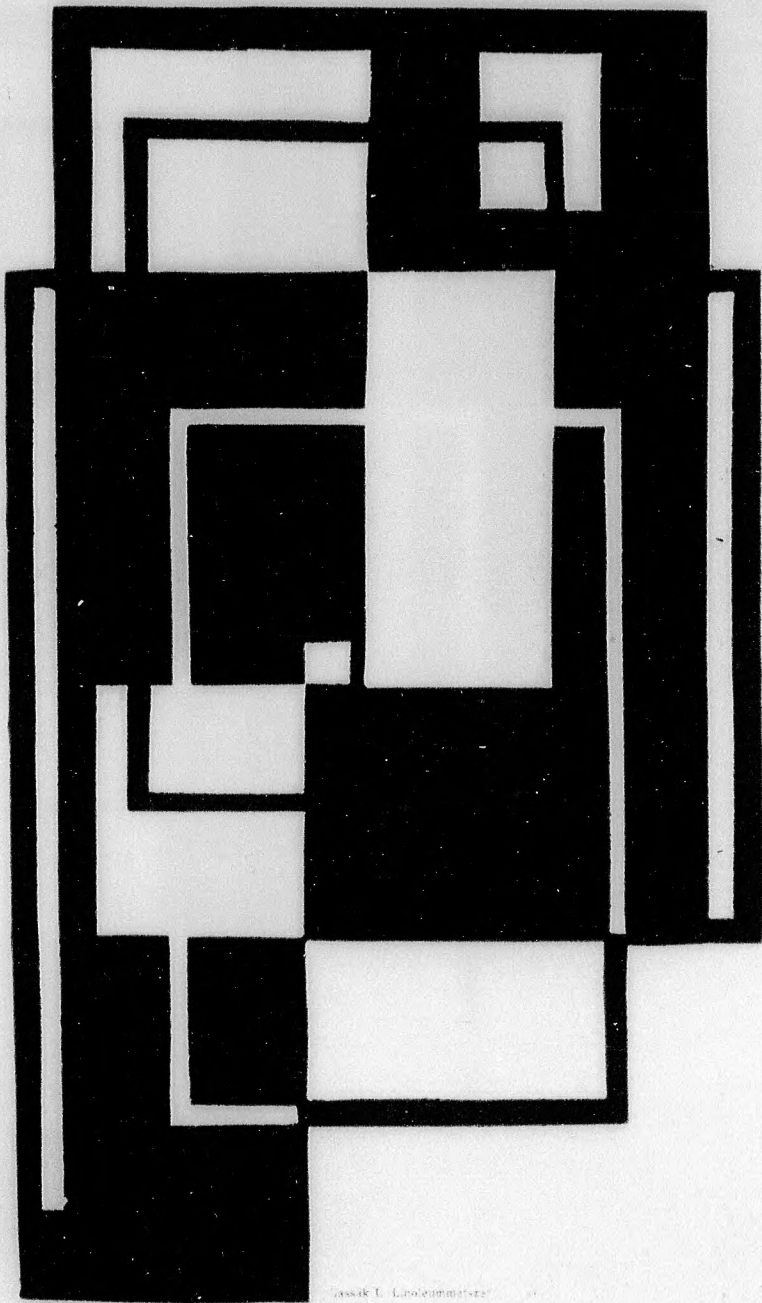
megkérdez egy embert: „Mi történt itt?” — „Nem tudom.” A doktor ur tovább kérdezi: „Mi történt hát?” — „Egy ember áll ott!” — „Ugyan már hogy állhatna ott egy ember?” — „Bizony, egy ember áll ott.” — Feuerhake Lipót doktor ur utat iór a tömegben. Már csak látni akarja azt az embert. Amália asszony utána. Valóban áll ott egy ember. Dr. Feuerhake Frigyes Agoston Kázmér Amádeusz és felesége elcsudálkoznak. Valóban egy ember. Valóban egy ember áll ott. „Igen”, mondja erre dr. Feuerhake Lipót ur, „és most az a nem esekély mértékben fontos kérdés akad fel bennem, miért áll itt ez az ember.” Dr. Feuerhake ur ugyanis hivatásos újságszerkesztő. Alves Bäsensiel most felfigyel Feuerhake. Különben épp azzal van elfoglalva, hogy a szerényebb Mayer nevet hazudja magára. „Igazad van” — mondja erre Amália asszony a férjének — „az a nem esekély mértékben fontos kérdés öltik fel, miért áll itt ez az ember.” — „A legegyszerűbb lesz”, mondta erre a doktor, „ha megkérdezem őt magát.” — „Igazad van”, mondta erre Amália asszony a férjének, „a legegyszerűbb lesz, ha megkérdezed őt magát”. Erre megkérdezte Lipót dr. ur: „Miért áll itt, uram?” — Az ember áll — „Mi célból áll ön itt, ember?” — Az ember áll — „Harmadszor kérdezem, uram, miért áll itt?” — Az ember áll — „Mégis mit, ember!” — Az ember áll — „Feleljen!” — Az ember áll — „Nem értem, uram, miért kell önnek itt állnia.” — Dr. Feuerhake Lipót ur ugyanis hivatásos szerkesztő. — Az ember áll.

No de ez már sok Amália asszonynak. Félretolja az urát és a következő szavakkal fordul az emberhez: „Az uram több ízben megkérdezte önt, miért áll itt. Ki maga tulajdonképpen, hogy nem válaszol az uramnak? Nem tudja, hogy ki áll ön előtt?” — Az én uram tekintetes dr. Feuerhake Frigyes Agoston Lipót Kázmér Amádeusz Gneomar Lütécusz, tudja? Feleljen az uramnak.”

Az ember áll. Feuerhake asszony azonban izgatott lesz. Lornívóját szeméjéhez emeli, aztán elveszi, nagyon szoros a helve a tömegben. (Reumatikus fog és fejfájásoknál már 2–3 Refon tableta is használ.) Dr. Amália asszony érzi, hogy minden tekintet rá irányul. Dr. Amália asszony érzi, hogy valamit mondania kell. Dr. Amália asszony még pislog néhány pillanatig; aztán hirtelen mondja: „Mit gondol hát egyáltalán ez az ember? En dr. Feuerhake Amália vagyok. Ez az ur itt a férjem, Feuerhake szerkesztő ur, a „Refon” című lap szerkesztője. Ez az ember pedig itt áll. En, meg az uram, mind a ketten kérdeztük ezt az embert, miért áll itt és az az ember itt áll és nem válaszol se nekem se a férjemnek. Az én uram a „Refon” szerkesztője. Uram, kikérem magamnak, hogy ilyen szemtelenül sérttegesen!”

„Amália”, igyekezett a szerkesztő ur megnyugtítani. — „A hölgynek igaza van”, mondta hirtelen az idegen, Alves Bäsensiel Fensterglas ur. Minden szem feléje fordult. (Tessék a kagylót felakasztani.) A csomagolás önköltségi árban számítatik. A játékot tegyük ide vissza s az magától továbbszalad. — „Az embernek igaza van”, mondta valaki a tömegben. — „Kinek van igaza?” — Kérdezte egy hang Lipót ur meg akart szólalni, de Amália asszony ismét úgy érezte, hogy beszélnie kell. „Ez az ember”, mondta, „ez az ember egy lingári!” Feuerhake ur összeresztett. — „Ez az ember gonosztevő”, mondta Alves Bäsensiel — „Neveletlen ember”, mondta erre dr. Feuerhake Amália és mintha hirtelen elvesztette volna

Assak L. László műve

A romantika kiküszöbölése a nevelésből

Hermann Harless

Már ismét majdnem jelszóva lett az irodalmi-tevékenység, hogy Európa öntentartása céljából az élet minden területén a romantikáról a tárgyilagosságra kell áterünk. „Romantika” alatt itt természetesen és — joggal egyoldalúan azt értik, hogy a romantika az élet megfigyelése és alakítani akarása a tarthatatlan, „tárgytalan” leltevésekből és pretenziókból. A tárgyilagosság pedig ezt jelenti: önánítás nélkül a tények számításával egész és csak egész munkát végezni. De a tárgyilagosságnak ügyelműk kell arra, hogy ezt az egyértelmű megállapítást ne terehék szerencsétlen vágyokra.

Rousseau epigonjai újból és újból ezt hangoztatják: Az ember jó, természetül torva jól és ebből azt következtetik, hogy az emberi kedvező körülmények közt akadálytalanul csak fejlődni kell hagyni, akkor majd nem kell semmit sem elakarna, minden értéket saját ösztönéből fog leltogni és soha sem válik majd „gonosz”-szá. Ez a felfogás hamis. Ennek az elvnek gyakorlati képviselői maguk bizonyítják be az előbb említettek helytelenségét ép úgy, mint minden sajátzerü iskolaalapító. Mert hiszen mindegyikük saját felfogása szerint alakítja a „kedvező körülményeket” és így tanulókát nem a gyermek lelke szerint, hanem a vezető eszményei szerint nevelik. Ez nem is lehet másé. Az ember sem „jó” sem „rossz”, hanem ön- és fajleltartási ószsone különböző öröklődési és környezeti viszonyok közt különböző formákat vesz fel, ezeknek differenciálódása teszi ki az élet tarkaságát. Irányítás nélkül ez az ösztön az állatasságig fajulhat — a nevelés történelme példákat szolgáltat erre. Az ösztön irányítása csak ellenállás folytán lehetséges. Az ellenállások azonban kellenetlennék. Ha tehát a nevelés nagyrészben a szükséges ellenállások helyes elrendezésében áll, akkor világos hogy a nevelésről szóló szentimentális felfogásnak meg kell szűnie: A nevelés világosságot és szigorú követel a a magunkat-neveltetés gyakran elég fájdalmas. Ezzel megint a régi bölcsességhez érkezünk: *O te, hajlós, bölcsesség, az nevelés!* (Fájdalom nélkül nem lehet az embert nevelni.) Nem is kell mondanunk, hogy ez a megállapítás nem a bottal és a rövidlátó tudomány-fólesérről való nevelést jelenti. Ez a fájdalom részben lelki lékezés (Hemmung), amelyet az „ellenállásoktól” pontosan meg kell különböztetnünk és amely lékezésnek természetesen, halálisan vagy zavarólag kell hatnia; részben pedig ostoba ellenállások, amelyek előlitanak és elkényeztetnek. Az ellenállásokat okosan, belátoan és jóakarólag kell beilleszteni, a lehető leggyorsabban kell őket a gyerekebe beleoltani, hogy a lehető legtöbb öröm fejlődjek ki az öntudatból — de ne csapjuk be se magunkat se másokat: ezek ellenállások, amelyek erőt és örömet keltenek és amelyeknek kezelése a vezető kötelessége. Az ezzel ellentétes felfogás, mint reakció a gondolatlanul mechanizálás ellen szükséges és fontos volt, ma azonban már idejét múlt.

Aki megfigyeli a gyereket tudja, hogy benne ép úgy megvan az alaposság és tárgyilagosság iránti szükséglet, mint a játékos felületesség felé való hajlás. Linnétogva elsődleges kötelessége a vezetőnek, hogy az érjéklődést felkeltse és kíméltse s így a gyerekekből az önmunkálkodás gondosságát kiváltsa. Ezzel sok, de nem minden van megteve; mindig újból és újból kell a korrekt eszekevés iránti kötelességet hangoztatni s a félmunkát, a látszatot, mint használhatatlant elutasítani. Aki pszichos rajzokat és füzeteket, hangy kezimunkákat és ragasztásokat, rosszul fűzött könyveket elégtelen megfigyeléseket és felhelyes következtéseket és kifejezéseket figyelmen kívül hagy az felületességre és dilletantizmusra nevel. És ha az illető e szemrehányás elől a gyermek pszichéje mögé akarja rejtőzni és a felnőttnek subjektív véleményét, mint kritériumot a gyerek teljesítménye részére elismerni nem akarja — ez romantika! Az élet átkozottul antiszentimentális s keményen ránk tör; a gyerek számára a vezetőnek kell az élet egy részét betölteni — brutalitás nélkül.

Tipikusan romantikus az ú. n. „jobb” körök kiválasztódása a „tompult csocsek” tömegéből s a kölcsönös tömjénezés ezen kerületeken belül. Ha el-akárod romantni az ifjút, akkor tedd hívúvá! Senki se higgye azonban hogy a gyerek öntudatát akarjuk elvenni! De erőlyesen állást foglalunk a nagyratartás tenyésztése ellen az ifjúsági jelentőség után hajhászó öntudat felszivatvuzása ellen. Az ifjúkori létet, átitatva a lehetséges jövő csillámó elképzeléseitől, csodálatos szépségét, tisztaságát mindenkinek tudnia és ismernie kellene — de semmi sem teszi ezt a szépséget annyira tönkre, mint a különleges „ifjúsági kultúra” görccsös ápolása. Az a felfogás, hogy egy mechanikusan tucatszámra készített emberanyag, a régi állampolgári ideál, ma már leltársággal meghalton — banális bölcsesség. — De semmiel sem lehet jobban a feltörekvő tehetség biztonságát megrendíteni, mint ezzel a mondattal: Velünk együtt „új ember”-re kell válnod! Csak

Káprázat és törvény

Minden művészeti alkotás okok és rendszerező gondolatok polaritása közé van foglalva. Mint tudatbeli funkciók szűrtje alája van vetve az okoztatás ismeretlen eredeti és rejtélyes pszichológiai törvényeinek, a képzetársításnak, de úgy, hogy ebben a képzetársításban az alkotás immánens logikájához igazodó szemlelet érvényesül mint tudatos rend és törvényszabás. A szabályozás teljesen önkéntelen és ösztönös. Eppen olyan szükségesszerűen folyik a művész egész pszichológiai szervezeteiből, mint bármely vegetatív életvitelűlétele. A rendszeres központi gondolatok nem áll a szabályozott lélektani okoztatás sárfáján kívül, hanem annak sajátosan lényeges összetevője, belső életje. Nincs is művészeti alkotó elemény, mely ne lenne egyidejűleg okok és célok rendszere. Csak az arányszám változik, mely szerint a polaris lények potenciája az elemény belső aktivitásában megoszlik, sem abszolút önműködő okoztatás, sem abszolút tudatos célberendezés nemcsak, csak törekvés van, mely arra vagy emerre tart. Van művészet, mely a tudat legmélyebb zugaitba ereszkedik, addig a háttér, ahol már az életség agyotlan metafizikuma átad bennünk. Ez az expresszionizmus. Van művészet, mely ellenkezően a törvényekben maradókatlanul föl nem érhető lélektani okoztatás sodrában szilárdan megállva, önmagukban kérdő és telelő, önmagukban lezárt és végköpi tudatos törvények szemléletében telelődik. Ez a konstruktivizmus.

Kétségtelen, hogy a modern civilizáció a metafizikai és tudat alatti rejtvelek köldökzsinórját már rég lemetezte magáról. Minden művészet tehát, mely a technikai civilizáció területén ezeken a tényezőkon alapul, avatiztikus és kivételes. Nem is teljesedhetik maximummá csak az olyan emberekben, akikben ez az ősi emlékeződésközlő visszajáró, kivételes pszichózis szabály, meri elvezetleket a reális társadalmi környezettel való konstruktív, logikus kapcsolatnak. Az expresszionizmus legvégsőbb és leghelelyiallóbb konzervenciái csak örültek vonhatják le. Valóban: Nincs egyetlen expresszionista, akinek a vizió lépést tartalmának a heidebergi elmegyógyintézet betegének a munkái.

Pfeifferhorn könyvet írt ezekről a munkákról. (Bildnerci der Geisteskranken. Berlin 1922. Springer-Verlag.) A különböző fajta örültek közül a szizotriének alkotó készsége a legbámulatosabb. Szizotriének az a beteg, akinek a reális emberi társadalommal szemben való szubjektív egységi elszigeteltsége a legbámulatosabb. Tudatát nem foglalja a külső világgal való harmonikus érintkezés szabályozó hatása. Nem alkalmaszkodik a élet egészét rendszerbe foglaló törvényekhez és követelésekhez. Teljesen ki van szolgáltatva a tudat alatti rája szakadó impulzusok, hallucinációknak és régeszelmeknek: a maga cél és irány nélkül való képzetársításának, az okok kúza szövevényének. Amikor tehát ennek a szövevénynek a szuggesztívja alatt ceruzához, esetleg nyúl, hogy a szörnyű vagy képes rajzokban és képekben lerázza magát, minte maradókatlanul hiú kifejezője lesz az árt, eleméntáris erejű tudatanyagoknak. Expresszív lesz, a szó legkézzelfoghatóbb értelmében.

Szizotriének kezéből, akik soha életükben nem rajzoltak vagy festettek, dobtöröletes viziók, apokaliptikus rémületek és szent legendák, ékköves szincodák és vigyorgó destruktívok helnek előre. Abszolút szuggesztívusokhoz viszonyítva az expresszionizmus halva született kísérlet. A szizotriének munkáiról valóban el lehet mondani, hogy csodákat és hiheletlenségeket váltanak valóra. Hisz a szizotriének szubjektívitásában minden lehetséges. „Jenseits-Aufstehungs-Myraden.“ Ki érí föl ennek a kozmikus gondolatnak a leher izzási zúzódo örülte? A szizotriének számára olyan magától értődő valóság, mint a cella, melyben fogva tartják.

Az expresszionizmus által hívogatott szédületek a szizotriénekban kulminálnak. A képpé lett szizotriének mutatja azt a lényegiséget, melyet az expresszionisták csak szerencsének, de nem tudnak elérni, mert minden transzrealizmusuk kétség és csak fikció és mert a társadalmi valóságrendszer kétség mégis csak ő szemükben is csak még, nem pedig több vagy kevesebb.

De tegyük föl a lehetetlent. Tegyük föl, hogy a szizotriének áhított expresszionizmust megszállná a szemlélet, gáttalanul kibuzhatná meg magát vizióba és képei, szobrai vagy festésen szuggesztív megnyilatkozások volnának. Elszigeteltségük csak annál teljesebbé válnék, káprázataikból még kevésbé vezetnének vissza utak a valósághoz. Az elemény egyszerű pszichológiai leletlőssághoz kötött forta nem támaszthatja a kivételes alányiságtól foggelten törvények és követelések tudatát. Etletervaló művészet csak a társadalmi valóságrendszer és a tudatbeli lényegiség homogenitásában gyökerezhet.

A társadalmi valóságrendszer ma a gazdasági és fizikai létalapaiban és miellektusában tökéletesen szervezett ember felé mutat. Ez a követelés lappang a géptechnikai civilizáció és a kapitalizmus melyén és a szocializmus legkülönbözőbb részleteküzdelmeiből kinakkozó összperspektívában. Es ennek a köve-

telésnek művészeti festet csupán egy immánens szemlélet törvényéből épített konstruktív rendszerrel lehet adni.

Csak össze kell hasonlítani egymás között az új művészek könyvének (MA 1922) különböző irányú reprodukcióit. Ez a könyv a futurizmus, expresszionizmus, dadaizmus, kubizmus és konstruktivizmus találkozája. Állnak szembe ezt a sokféle irányt a ma elsődlegesen ható realitások világával, az ipari és közlekedési technika, a kereskedelem, adminisztratív, indománys és egészségügyi organizációk, gyűléstermek és sporttelepek világával. Melyik irány képes úgy beilleszkedni ebbe a világba, hogy környezetének sajátos feszültségét, aktivitását, mint a gyűjtömben és fényugarakat fellogva, határozottan erővel és értelmet adon megtszult követelésekként állítsa életé?

Erre a feladatra csak a konstruktivizmus képes. Nem állítjuk, hogy a konstruktivizmus eddig elért eredményei ennek a feladatnak már végleges megoldását jelentik. Csak utalások egy univerzálisan összegező munkára, melynek elvégzésére kollektív cselekvő készség és történelmi időtartam szükséges. De a konstruktív művészi élele hitvitásában szemben az expresszionizmus líkéival, már az elindulás pillanatában elől.

Pedig két tekintetben az új művészek könyvének konstruktív alkotásai mégis azonosak az expresszionizmussal, illetőleg annak eszéásával: a szizotriental. A konstruktív művészet is, a szizotriental is immánens és föltelen akaratu. Csak hogy, míg a szizotriental költésében önmagában istenítő viziója minden veldat nélkül pusztán oksági viszonylatok kényeztiségeiből erupál, addig a konstruktív művészet életségében cél, irány és fogelmen uralkodik. Az egyszerűen és elemiben, általában és funkcióiban abszolút törvényesűen és tudatos éro.

A szizotriental immánencia az expresszionizmusban engedett volt kérvéleten zárkózottságából, hogy némi kapcsolat kerüljön a valóságos élet követelményeivel. A konstruktív művészet ellenkezően a legszigorúbb, legföltelenebb elzárkózásban belül teljesítheti csak naggyá a modern társadalom elől szegződő követelményeket. Azért van szüksége arra a makacsul föntartott immánencia, mert a valóság transzcendens adottságaitól való levezetés csak a tiszta társadalmi konstruktívítás szükségeltet pontjig visz. Ami ezen túl van, az a végső-vegig még formálatlan törvények rendszere, melynek központi értelme csak a maga lezárt teljességében, a konstruktív tudat autonómájában rejlik.

Kallai Ernő

Les Cinq Continents

Ivan Goll új lírai világtalantológiája

Verset írni nem nehéz annak, aki tud, de antológiát szerkeszteni talán annak legnehezebb, aki verset írni tud. Goll, a költő, erre a kövyes feladatra vállalkozott, melyet, ha nem is oldott meg hivatalosan, mindenesetre egy jelentős, mert mindmáig első fokéssé közelebb lendített a megvalósulásához. S az irodalompolitikus föltéves előrelátásával abban az irányban is minden meglett, hogy a könyve fogyathatóságából kiválasztható vádakat előre visszapattantva magáról: mindmáig bevezetésül avval az őszime vállonással szolgál, hogy nem tárgyalgasságot átfektelő versgyűjtemény, hanem szubjektív, talán egycsésen egyföldatu munkát ad az olvasó kezébe, melynek célja egyelőre telerzett életdokumentumokat, mánk lüketéséből felszakadt kiállításokat a kompilátor egycsésének tukreben, de lehetőleg torzítás nélkül megjelentetni. A kompilator itt szubjektívitásának minden kihangsúlyozása ellenére elhallgat egy fontos körülményt: azt, hogy a munkára bévelgud reányomott egycsés Ivan Gollé, a kor egyik legmerészebb és leggharsányabb hangu utalkérésűje s e nem közömbös, mert az értéket adó és kora szellemi mozgalmaiba Goll költészetéhez hasonlóan belekapcsolódó szubjektívítás már az objektivitás egyik eleme.

Ilyen önbuismerés után indokolatlan és nehéz vállalkozás volna az „Öt kontinens“ antológiáját minden enemi kompiláció legsebezhetőbb pontján, a hiányosság oldalán támadni. Kétségtelen, hogy sok maradt ki ebből a gyűjteményből, aminek levétele egy másik — talán semmivel sem kevésbé szubjektív — szempontból indispenszábilisnak látszott volna s aminek hiányát az olvasó majd itt hézagot, majd mint kifejezett igazságtalanságot fogja érezni. Hogy csak a számunkra pillanatvilág felgellenőzhetőbb ilyen hiányokra utaljunk, az amerikai költők sorából éppen a legbátrabb gesztusuk hullottak ki: Malcolm Cowley, E. F. Cummings, William, Munson. A franciák között nem találhatók fel Tristan Tzara és a radikális dadaisták. Feltó, hogy a szubjektívítás itt a szemléletesség elerződött ki. Ilyen hézagok az antológiát nem teszik lényegesen használhatatlanabbá és értékeiből is keveset vesznek el; de alig hihető, hogy a különben alkalmasint holt-ponttá érkezett dadaizmust Goll már e pillanatban ne tartand kor-dokumentumak.

Érdekes és bennünket közelebbről érintő körülmény, hogy Goll a könyv kimondottan hírvallásnak minősített bevezetésében előfordítja szemét a nagy erőpi kulturák hardozóitól s azokra a kis fajtaakra hívja fel a figyelmet, melyeknek értelmelen öarejtől az új ember kifejezését, egy gyötrelmesen keresett új formanyelv megalkotását várja s melyeket „Európa négeret“ nek vezet. Goll a csehokra, jugoszlávokra és magyarokra gondol. Nagyon kérdéses, hogy a beállítás és a várakozásnak ez a feltevést, mely a német-francia Gollnál elvégre a kultúrsómor egy hibás levezetődése is lehet, ebben az általánosságban megokolt-e, annyi azonban bizonyos, hogy az Adyól felvett három vers (közülük „A megöött Jézusok“), melyekből a francia fordítás itt különösen hamisan ható szabadverseket csinált, nem csak a kor kereséseinek vonalába, ami bizonyára nem Ady, hanem a kiválgatás hibája. S ha ehhez a hibához még a fordítás sznehagyottságát is hozzászámítjuk, semmi okunk sincs rá, hogy anugy is elkalodott nemzeti önértéket legyezve érezzük. Fmnel mindenesetre indokoltabban és magához közelebb formálnak szerepel az antológia lapján Kassák „Vörös pillanata“.

A legutóbbi évek formakereső költésze és általában művészi akarása két egyetemesen ható tendenciát dobott tel magából: a modern technika való belekapcsolódás törekvést és egy új primitívég ma még csak célba vet elérti kívánását. Goll antológiájának valószínűleg nem egyetlen, de első tekintetre egyedül rögzítvé érdeme az, hogy ennek a két univerzális tendenciának beigazolására valóban öt világrészen vezetli keresztül az olvasót. Ennek a késem-mondott-célú kísérletnek nagyvezűri bizonyító ereje a hiányos és — mint a nekünk legközvetlenebb Ady-példa mutatja, — helyenként még csak nem is szerencsésen összeválogatott antológiát, mint egészét, kiment a kompilatorikus minaj szakkadottságának korlátai közül és ismét egészében, a részletek fogyathatóságától elvonakoztatottan, kor-dokumentummal emeli. S hogy ezze válhatik, az már tényleg Goll elvitatathatlan érdeme, a föltéves biztonsággyal végigvezetett kísérlet, melynek sikertől az olvasónak az az összbizalomra garantalja, hogy ez a könyv a mondott, de olvasás közben nem is szükségképpen tudatos okokból nem katalógus, hanem Goll-könyv. Ezt a különbséget mindenkinek éreznie kell, aki helyes képet akar averti az új antológia igazi jelentőségéről. Am evel még csak nem is szerencsésen összeválogatott a költészet mai irányáról és képviselőiről. Akik ilyen igényekkel veszik kezükbe az antológiát, több, mint száz költő egy-két, rendszerint legjellemzőbb versét fogják benne letlalni, többnyire jó francia fordításban. Lesznek, akik velünk együtt emél is nagyobb jelentőséget fognak tulajdonítani a könyv utolsó fejezetének, mely a négeret és indiánok naiv költészetéből tartalmaz szemlényeket. Abból a költészetből, mely Goll szerint „közvetlen, intenzív és igaz“. „Mi civilizált népék — folytatja Goll — mindnyájan beiratkozhatunk ide iskolába. Mert az igazi nagy költészet nem viziókból vagy szententenciákból áll össze, hanem a természet egyszerű és mely szeretetéből. A vadak közelebb állnak a földhöz és az igazsághoz. Es ők a világ nagy testvérét. — Álljon itt bejejezésül két enélti:

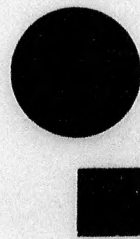
I.

Az aki bölcsességével dicsécséskiz,
Valóban, igen, valóban,
Többet tud másoktól, mint magától,
Valóban, igen, valóban.

II.

Hold
Hold
Talan te is meghalsz
de ma még látak
Hadd ékesitem hát fejed
Vérvörös tollakkal.

Gáspár Endre

MERC

Szerkeszti: KURT SCHWITTERS
Hannover, Waldhausenstraße 5

De Styl

Szerkeszti: Theo van Doesburg
Haag, Kilmopstraat 18

NOI

Szerkeszti: ENRICO PRAMPOLINI
Róma, Via Tronto 89

G anyag az elementáris alakításhoz

Szerkesztik: GRÄFF, LISSITZKY, RICHTER
Berlin-Friedenau, Eichenstraße 7

La Vie des Lettres

Szerkesztik: N. Beauduin és W. Speth
Paris-Neuilly, Rue de Chartres, 20

Der Sturm

Szerkeszti: Herwarth Walden
Berlin, Potsdamer Straße 134 A

Ut

Szerkeszti: Arató E. Csuka Z.
S. H. S., Novisad

Die Aktion

Szerkeszti: FRANZ PFEMFERT
Berlin-Wilmersdorf

Manomètre

Szerkeszti: EMILE MALESPINE
Lyon, Cours Gambetta 49

Het Overzicht

Szerkesztik: F. BERCKELAERS és J. PEETERS
Antwerpen, Turnhoutschebaan 105

MA

internacionális aktivista művészeti folyóirat ■ Szerkeszti: Kassák Lajos
■ Felelősszerkesztő: Josef Kalmer ■ Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Wien, XIII. Bezirk, Amalienstrasse 26. I. 11 ■ Megjelenés dátuma 1923
Szeptember 15 ■ Előfizetési ár: EGY ÉVRE: 65.000 osztrák kor., 50 szokol,
100 dinár, 200 lei ■ EGYES SZÁM ÁRA: 6000 osztrák korona, 5 szokol,
10 dinár, 20 lei ■ IX. évfolyam, 1. szám
A lapban megjelenő cikkekért a szerző felel.

Druckerei „Elbemühl“, Wien, IX., Berggasse 31.

AKTIVISTA
FOLYÓIRAT

Wien 1923 - IX. évfolyam - 2. szám

G. H.

E-T-I-K-A-?

A konstruktívizmus anetikus. De lehet-e ezért egy kalap alá venni a 19. század l'art pour l'art-jával?

A l'art pour l'art bármennyire divat volt is, megmaradt régi művészetnek. Ami újat hozott, csak negatívum volt: kivekőztetése a régi művészetnek az etikából. A régi művészet etikája, a régi etika, az isteni küldetés pátozával diktált parancsokat, amelyek kivétel nélkül mind az egyénhez szóltak. A társadalom osztálytagozódását, tehát már csak ezért is erköletelen voltát és az emberi tudatlanságot, tehát ösztönöséget, vagyis különös-kép anetikus megszabottságot figyelemre sem méltatva, az etikus fölemelkedés egyén fölötti, roppant terhet teljességgel az egyévre hártotta. A szerencsétlen hívó földi és túlvilági hatalmak malomkövei között őrlődött, a mennyi üdvösség fiktív diánsfenyével a feje körül. Ez az etika részben hazugság, részben önámítás, részben pedig tragikomikus donkihottéria volt. Hiába tapadt tehát a művészethez is. A művészet fénye, amennyiben etikumot sugárzott ki magából, feneketlen sötétségbe hullott, mert hiszen magának az életnek az erkölcsi tartalma is a legnagyobb mértékben kétséges volt. Ha a keresztény művészet etikus jöhiszemisége testté vált volna az emberekben és intézményekben, akkor nem kellene ma az imperialista kapitalizmus szörnyűségeit elnünk. A keresztény művészetben is százszázalékos valóság csak a forma magában teljessé váló léte és gyönyörűsége volt; etikájamegmaradt fikciónak. A l'art pour l'art nem tett egyebet, mint ahogy eloszlatta az illúziókat, amelyek ezt a fikciót takargatták. Megszabadította a régi művészetet etikai járulékaiktól és csak a gyönyörködést hagyta meg egyetlen létező tényezőjül. A l'art pour l'art tudatosan, cinikusan vállalta ennek a tartalombeli redukálásnak az erköletelen voltát. Művészi elképzeléseiben minden terhet levett az egyén válláról, hogy felelőtlenül éltessen kiszakított pillanatok, hangulatok örömeinek.

A konstruktívizmus is az élet tehermentesítését hirdeti. Ebben kétségtelenül érintkezik a l'art pour l'art-al. De nem úgy teszi ezt, hogy a régi művészet tartalmi és formai világát vetkőztesse ki abból, ami ennek a művészetnek súlyt és hatalmat adott: a bár fiktív, de szándékában mégis csak konstruktív etikából. Nem marad meg az embernek, mint természeti és isteni determinációk közé ékelte függvénynek a képzeletét, a l'art pour l'art módjára, mely elmosta a determinációk élet és az egyéni felelősség tragikus problémáit, hogy zavartalan élvezetet biztosíthasson magának. A konstruktívizmusban már neve szerint is, éppen a determináció gondolata a döntő, a föltétlenül törvényszerű megszabás akarata. A l'art pour l'art a véletlenek, a konstruktívizmus a törvények művészeté és életnézete. De nem az isteni vagy kozmikus törvényeké, amelyek kategórikus imperatívuszak egész, kegyetlen súlyával a magára hagyott emberre nehezednek. A konstruktívizmusban egy tudatos emberi határon belül megszabott rend akarata él. Követései nem elszigetelt egyének pontszerű létebe fűződnek fájdalmasan és teljesíthetetlenül, hanem eloszlanak, annak a teljességnek mint foglatnak a megteremtését célozva, melynek szerkezetéből az alkalmazkodás révén önként adódik majd a kollektív realitásával megbékélt, a társadalom egészével egyirányos ember arculata és sorsa. Jól tudjuk, hogy egyéni tisztulás nélkül nincs emberséges élet, de azt is tudjuk, hogy ez a tisztulás lehetetlen a társadalom intézményes gazdasági újja építése nélkül. Az élet egészének kell tehát megváltoznia, hogy etikáról szó lehessen. Nem az egyéntől a többi egyén felé tartó moralizmus vált meg bennünket, hanem az embertől a társadalom objektív

szerkezetének irányított forradalomösszervező munka. Az emberi egyedek egész vonalán végig támadó tömegakció az, amellyel az életet megszabó tárgyi realitásokon át az etikum kérdése áll vagy bukik.

Hogy ennek a forradalomnak is vannak követései az egyénnel szemben, az nyilvánvaló. Talán nem is volt még soha a megfontolásnak, hideg számításnak és önfeláldozó cselekvő készségnek akkora mértékére szükség, mint ma. De ennek a forradalomnak az ideológiája nem stílizálhat az egyes ember harcának stációiból patetikus emlékműveket. Nem a hősi individuumban, hanem a jól megszervezett, hősi individuumokat fölöslegessé tevő társadalomban látja az élet értelmét és célját. Csodálatra méltó az etikus küzdelmek hőse, megrendítő a gátló egyetemességekkel szemben tragikus egyéni kérdőjellel való zsugorodás sorsa, de nem gazdaságos forgatása az emberi erőnek. Lenyűgöző a kategórikus imperatívuszok és a régi, vallásos művészetek fensége, de minden etika és minden monumentalitás keserves kényszerűség csupán: Tugend aus Not.

A konstruktívizmus a teljesség: a társadalom és a szellem szerkezetét kívánja harmonikusnak, hogy fölöslegessé tegye a céltalan egyéni hősiességben élő etikát. Inkább lemond az összeütközések és bukások glóriás látomásáról, semhogy továbbra is esztétikai szentesítést nyújtson a tragikumnak. Inkább legyen profán erőmértékös, vidám sport az élet, mint isteni színjáték és pokoli dráma. Ha minden kultúra tragédiás leföltételeken alapul, úgy inkább vesszen ki belőlük az abszolútumok zsarnoksága és legyen az élet hangsúlytalanul szétterülő kiegyenlítettége szellemnek és anyagnak.

Nem a l'art pour l'art értelmében, mely az életet övező gondoknak csak annál félelmetesebb jelentőséget adott azáltal, hogy a maga tajsúlytalan kendőzgetéseiben sem volt képes eltörölni a régi, tragikus vaz, a régi, természethez kötött tér és formaszemlélet nyomait. A szerkezeti összetevőiben, társadalmi és világnézeti eredete fölül problematikusává vált régi művészet ragályától nem lehet azon az olesó áron szabadulni, hogy elmetszük magunkban gyökereit, de megtartjuk külsőségeit. Ezek a külsőségek, a tér és formáltság természet adta képei, menthetlenül teleszívódtak a lényegükben idegen egyetemességeknek kiszolgáltatott ember-individuum tragédiájával. Pillanatnyira túltehetjük magunkat ezen a tragédián, mint a l'art pour l'art, de amig az örökölt esztétika zavartalan élvezése kedvéért csak drapériáit turjúk is meg, addig nem térhetünk ki végleg ama társadalmi és szellemi problémák újra statálására elől, amelyek a felület ritmusában, mint ezt a ritmust kezdetül fogva megszabó életfolyások jelen voltak. A művészet és benne az ember etikai és tragikai terheit entesítése nem történhetik pillanatnyi könnyelműsködések áran. Az élet tárgyilag adott, intézményes egyetemét kell megváltoztatni, hogy megszabadulhassunk a liderenymástól, mely a régi művészet vizióiban mint eredendő rossz, küzdelem, bűnhődés, bukás és képzelt megdicsőülés szakadt az emberre.

A régi művészet egész fejlődése során ezer oldalról ezerféle próféta, megváltó, csodadoktor és kuruzsló egyre csak a felkelt gyúrta és kotorta ennek a szerencsétlen embernek. Belefészkelődött a veséjébe, a szívébe, az érzelmi és érzelmetbeli magánügyeibe, mindenkor a maga képerre akarván azokat újra teremteni. A l'art pour l'art nem prédikált, de meghagyta az embert abban a társadalmi és objektív szellemi foglatában, mely a prédikációt szükségessé tette. A konstruktívizmus sem prédikál, de nem cinizmusból vagy könnyelmű felületességéből, hanem

azért, hogy felmutathasson egy tárgyi valóságfolyozókben megalapozott, egyetemes, új életrendszert. Az új élet gazdasági, civilizatív-technikai és tudományosan szellemi újja szervezkedést kíván. Egy tökéletesen, maximális teljesítő képességgel működő közszükségleti organizációt, nem pedig humanisztikus magánszorgoskodást. Hagyjunk békét az emberek lelkiismeretbeli és lírai diszkreციának és helyezük őket a gazdasági, egészségügyi és tudományos berendezéseknek olyan társadalmi keretébe, amely minimálisra szorítja a fizikai elnyomóródások és etikai problémák lehetőségét.

Vegeredményben nincs bölcsebb humanizmus, mint az, amely rendszeres, organizációs biztosítókkal óv meg attól, hogy folytonosan egymás lelki belsősegeibe utkozzunk. Régi dolog, hogy az emberi jószág és szépség, komisszág és rütság mérlegén nem lehet javítani. Tehát jobb, ha ezeket a differenciált egyéni problémákat magunkra bizzuk és inkább azon fáradozunk, hogy minden ember körül elegendő szabad tér legyen, mely őt kedves tebarátjától, osztályától, szomszédjától, rokónától elválasztja. Ez mindenre nézve több friss levegőt, mozgáselehetőséget, előgulfatlan nyíltságot jelent és, szerencsére, kevesebb monumentalitást, heroizmust és tragédiás etikumot.

Hogy a konstruktívizmusnak ez a szelleme tökéletesen ledi a kommunista forradalom végso céljait, az kétségtelen. A hivatalos politikatól és a tömegektől mégis elkülöníti az, hogy az utilitarizmust teljes, utópikus tisztaságában nyújtja, olyan kiegyenesedni tavlatban, amelynek intellektuális absztrakcióiból csak nagy, általános átbidalások vezetnek vissza a mai élet konkrét közelségeihez. Amint ahogy ez az exkluzív intellektualitás és utópizmus választja el a konstruktívizmust minden olyan művésztől is, amely akár így, akár úgy anyagi vagy tárgyi lekonkrétumok értelmezését jelenti.

Minden konkrétum az egyetemes egésznek egy-egy részletéhez való leköttöttséget hoz magával, bizonyos mértékű dogmatizmust és abszolútizmust, legyen az bár olyan fág is, mint pl. a természethez való ragaszkodás dogmája. Az intellektualizált mai ember nem tarthat tiszteltben ilyen határokat. Nem is teszi, mert csak a művészetet illetően is, színe minden korok és népek szépségének a reflexeiben váltakozik és beérző, interpretáló képessége kifogyhatatlan variációkkal játszik. A lelke tehát hártalanul felszabadult. Nem szubstancialitásokban, hanem viszonylatokban él. A konstruktívizmus csak ennek a lelki relativizmusnak a végso következtetést vonja le, amikor a művészet újra szükségessé vált ideológiai állásfoglalásának egyértelműségét nem szubjektív lelki, hanem objektív szellemi, nem moralizáló, hanem organizációs területen keresi, az az állásfoglalás nyitva hagyja a természethez és lelki problémákhoz való viszony kérdését, mint ki-ki magánügyét. Tehát nem utközik sem a régi művészetbe, sem annak modern változataiba, amelyekhez viszonyítva lényegében más sikon mozog. Ez a sok sugártörés és szívárvány nem érinti a konstruktív és életperspektívák egyenes vonalúságát, sem a megvalósításuknak szánt akarati integritását, amely úgy tekint végig a természet, lélek, isten és erkölművészet formaváltozatain, mint holmi tarka völgyekben, melyekben jó csatan-golni, megpihenni és a napon sütikézrezní. A felelősség tudatát a konstruktívizmus az életnek egészen más, új területe felé fordítja, oda, ahol a szellemi időtelenségnek vagy a lefáradás dogmatizmusának semmi keresni valója nincsen.

Kállai Erno

Torony

Blaise Cendrars (Francia)

1910
Casellamare
Narancsfa árnyékában ebédeltem
Mikor egyszerre . . .
Nem a Vezuv kitörése volt
Nem sáskafelhő, egy a tiz Egyiptomi csapásból
Sem Pompei
Nem a feltámadt óriási masztodonok ordítása
Nem az Hélet harsonája
Sem Pierre Brisset békája
Mikor egyszerre
tűz
vész
földrenges
Szikra a vegtelen horizontokon
Nemem.
Ó Eiffel torony!
Nem borítottalak arannyal
Nem táncoltattalak kristálylapokon
Nem áldoztalak a pyhonnak mint a cartágói szüzeket
Nem öltöztettek görög peplumba
Nem rejtettek sziklak méhébe
Sohasem neveztetek Dávid Törzsének sem Fakeresztnek
Lignum Crucis
Ó Eiffel torony
Óriási tűzijáték világhiállításon
A Gangeszen
Bénárezsben
Hindu templomok onanista csigái között
Es kelet tömegeinek tarka kiáltásai
Te, kecses pálma, meghajolsz!
A zsidó nép legendás kora van rajtad
Összezavartad az emberek nyelvét
Ó Babel!
Es néhány ezer évvel később, te hullottál tüzes nyelvekben a templomod-
ban összegyűlt Apostolokra
Nyílt tengeren árbóc vagy
És az Ejszaki Sarkon
Drótnélküli táviró északi-fény pompájával ragyogsz
Az indák eucalyptusokba fonódnak
És te, öreg fatörzs, a Missisipin uszod
Mikor
Torkod kinyílik
S egy krokodil megragadja a néger combját
Európában bitófa vagy
(Torony szeretnék lenni, függni az Eiffel tornyon!)
Mikor a nap mögötted eltűnik
Bonnot feje guillotine alá gurul
Te futsz Afrika szívében
Zsiráf
Straccmadár
Boa
Equátor
Monsun
Tabu voltál örökké Ausztráliában

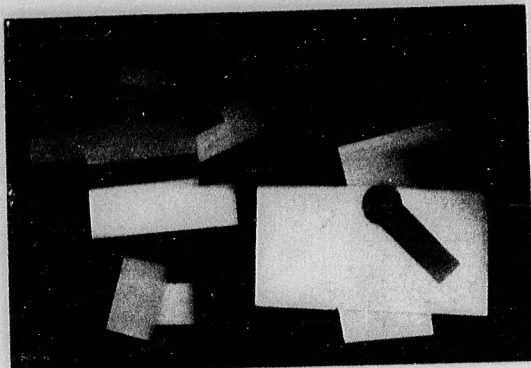
Te vagy a csáklya, melyet Cook kapitány használt, kalandor hajóját
vezetve
Ó égi merőn!
Te vagy az ecset, melyet a szimultanista Delaunay, kinek e költeményt
ajánlom
Bemárt a napfénybe
Gong tam-tam zauzibár dzsungel-állat X sugár express műtökes szim-
fónia
Te minden vagy
Torony
Antik isten
Modern állat
Nap színképe
Költeményem tárgya
Torony
Világ tornya
Mozgó torony

A világ szívében

Blaise Cendrars

Páris ege tisztább mint a ragyogó hideg ég télen.
Soha nem láttam csillagosabb és lombosabb éjszakát mint ezen a
tavaszon
Mikor a körut fái mint az ég arnyai,
Összeomolt folyókban elefántfülek,
Platanlevelek, nehéz gesztenyefák.
A holdas vizsugár vizililiom a Szajján,
A Tejut alétan omlik Parisra és magához szoritja
Bolond és szertelen és zilált, szája Notre-Dame-ot szívja.
A Nagy Medve s a Kis Medve Saint-Merry körül dörmög,
Osszekulcsolt kezem az Orionnal ragyog.
Ebben a reszketőbb mint valótlan hideg és nyers világosságban,
Páris mint egy hervadt növény
ki újból megjelenik hamvában. Bálványkép.
Kor nélkül, zsinórra fűzve a házak s az uccák
csak vas és kőhalmazok egy valószínűtlen pusztában.
Babylon és Thébe nem halottabbak, mint Páris halott ezen az éjjelen
Zöld és kék, tinta és kátrány, bordái a csillagokig fehértenek.
Se zaj. Se járókelő. Háboru súlyos esendje.
Szemem a vizelektől az uccaillampások kek magváig téved.
Egyedüli megvilágított hely, hova nyugtalanságom húzódik.
Igy megyek át Parison minden este gyalog
Batignollestől a Quartier Latinig, mint ahogy áthaladnék az Andeseken
Nagyobb és döbbenetesebb, új csillagok tüze alatt.
A minden lépés után esodásabb Déli Kereszt merül fel a régi világból
Új kontinensén.
Ember vagyok kinek nincs többé multja. — Csak bénaságom fáj, —
Szobát béreltem, hogy egyedül lehessen magammal.
Van egy fűzfakosaram, egészen új, kézirataimmal van tele.
Nincs könyvem, képem, egyetlen esztétikai játékszerem.
Asztalomat ujságpapír fedi.
Üres szobában dolgozom, egy szintelen tükör mögött,
Meztelen lábaim a vörös kőpadlón, léggömbökkel és kis gyerektrombi-
takkal játszom:
A Világ Végén dolgozom.

Ford.: Tamás Aladár

K. Schmidt, G. Talscher. Mechanikus balett

(Német)

Anyám

fonja kis haját és nem lát benne fényt,
nyugtalanul lélegzik,
kenőcsöt keresne talpára, de nincs ideje,
oly sürgősen futkos homlokomon és szikrát és
kenyeret dobál napjaim köré.

látott sok barlangot, melyekben platina ég és az
asszonyok kiterítik hajukat,
de kitért és homokba gazolt,
testemről leaggatta a sebeket, vánkosa alá
gyömöszölte,
hadd égessék keskeny arcát és élessék tom-
porát.

Ejjel nincs csillag, csak egy hosszú
angyal áll mereven és vért merít szívébe. Min-
den egyenes és a vonalak mögött ünnepély
fénylik. Ül a legelső lépésőn, tejet iszik és
egyszerű tenyeréből kiszórja a gyerekeket a
küszöb elé. Meghal.

Déry Tibor

A menyei fény

Marcel Lecomte (Belga)

Ez este
meghalt a nap
a nap belehalt nagy ibolyaszínű sebébe
rég volt már a seb
és széles és mély és forró
hirtelen szétfeszített mint egy feliakadó fekély
s a nap meghalt
a világ legszebb órájában
és most
és most ime a föld a mi földünk
s az emberek
a templomok és az erdők fekete csöndjében
térdelve mormolnak
súlyos és szép szavakat mormolnak
nagyon tiszta szavakat
s a lejük
s a mosolyuk
hintázik és hintázik a vállukon azután
fölemelkednek mint a fájdalmasan vérző virágok
az Ur legszebb kertjei felé
a fehér égen
és buzgó láztól égő kezeik
titokzatos párokká kulesolódva
föllebegnek
a hit illatával a hit illatával
föllebegnek föllebegnek föllebegnek együtt
s egymásba ütköznek mindenütt
vakon beleütköznek
a menyei fény kristályfalaiba
és most
és most ime a föld a mi földünk

s az eső mely esik
Isten tisztító esője mely a városok utcáira esik
a zöld ablaküvegek reszketnek
a csukott házak ablaküvegei melyek intenek
mint kezével
az ember ha elmegy
reszketnek ez este
széles nyitott tenyereket látnak melyek vakítóan
intgetnek
a fekete égen
a külvárosok szürke házai
a lapos homlokzatú s egyforma tetőjű házak
melyek végigsorakoznak az utcákon a palya-
udvarok és a füst felé
a rózsaszín függönyű házak
a vidám külvárosok szürke házai
melyek meg akarják fajtani a sikátorokat
a szomorú házak
félnek ez este
behunyják elkáprázott szemüket
félnek úgy félnek
hogy nagyon jól látják magukat éjszaka
hogy fehéreknek látják magukat éjszaka

ó barátaim barátaim mind
a kórház ablakaiban
a kaszárnya ablakaiban
a börtön ablakaiban
a ti nyugtalanságtok
a ti nyugtalanságtok
s az imáitok s az imáitok
s a szeméitek mint a lámpák
s a szeméitek mint liliomok
mint az Ur fehér liliomai
mint az Ur kertjének fehér liliomai

ó barátaim barátaim mind
az orgonák énekelnek
együtt énekelnek együtt énekelnek
a templom előtt
az orgonák énekelnek
s a kövezet fekete vért vérzik
s a jarókelek ittasok
s a jarókelek tiszták
elragadtatott lelke áldott lelke
az én barátaimnak
és most
és most ime a föld
a mi földünk.

Ford.: Reiter Róbert

A TISZTASÁG KÖNYVÉBŐL

■ VÉGRE MÉGIS CSAK JÓ LENNE KIFORDITANI MAGUNKAT — MONDTAM EGY ESTE A FELESÉGEMNEK. — AMI EDDIG BELÜL VOLT FORDULJON KIVÜLRE ÉS VISZONT. OKTALANSÁG A GYEREKEKRE GONDOLNI, AKIK HIGANYKÖNNYEKET SIRNAK ÉS MINDUNTALAN BE AKARNAK CSAPNI BENNÜNKET.

OKTALANSÁG. 1923, BÉCSBEN, AHOL MINDENKI VILLAGYAN MEG GÁZZAL VILÁGIT, BÜDÖS PÉTRÓLEUMLÁMPA ALATT KUKSOLNI. EGYE MEG A FENE A GYÖKEREIT IS AZ ILYEN ÉLETNEK.

— HÁT MIT AKAR SZ CSINÁLNI? — KÉRDEZTE A FELESÉGEM.

— MIT AKAROK CSINÁLNI?!

— MIT AKAR SZ CSINÁLNI?

— ÁLMOS VAGYOK. VESD MEG A DIVANYOMAT S HA NINCS MÁS DOLGOD GYERE SZÉPEN MELLÉM. HIABA NEVETSZ, NAGYON EL VAGYOK KESEREDVE.

MUZZIKÁK ÉS FÉNYESSÉGEK SZÓLNAK BELÖLEM.

VEGYÉTEK LE VÁLLAIMRÓL AZ ALVÓ EMBEREKET.

KENYEREM MORZSAIT ÖSSZESZEDEM ÉS REGGEL ÖTKOR KISZÓROM AZ ÉBREDŐ MADARAKNAK.

■ NAPJAINK ACÉLFÁKKA LETTEK S A HIDEG FÉNYESÉGEBEN NŐNEK FÖL A HORIZONTON. ASSZONY ÉS FÉRFI EGY CÉL FELÉ MENETELNEK A HIDEG KÉSELEN. CSAK ANNYI KÜLÖNBSEG VAN KÖZTÜK, HOGY AZ EGYIKNEK ELŐL VAN A MELLE, A MÁSIKNAK HÁTUL VAN A HÁTA. AZ ILYESMIRŐL TEHÁT BESZÉLNI IS KÁR.

VAGY CÉLBA JUTUNK KÖZÖSEN VAGY ELVISZ BENNÜNKET AZ ÖRDÖG.

TAVOLSÁGOK EZÜSTÖT KÖDLENEK.

ÓH, OROSZORSZÁG! OROSZORSZÁG! OROSZORSZÁG!

AMI MÖGÖTTÜNK VAN AZ BENNÜNK VAN. TALÁN BETEGEK IS VAGYUNK TÖLE, JÓ ANYÁCSKA. MOST A TE SZENT ARCOD FELÉ FORDITJUK AZ ARCUNK. VANNAK KÖZÖTTÜNK, AKIK ALÁZATOSAN NYÁLAZNAK FELED, MÁSKOR KIMONDHATATLAN DICSÉRETEKTŐL VONAGLANAK, MINT AZ EPILEPTIKUSOK — ÉN NEM EGÉSZEN VAGYOK EGYVÉLEMÉNYEN EZEKSEL. BELENÉZEK A TE KÉKVIZŰ SZEMEIDBE ÉS AZT MONDOM:

— NEM PRÓFÉTÁT, NEM UJ MÉHES GAZDÁT, NEM AJANDEKOZÓ ROKONT KERESSEK. ÉN NEM HISZEM AZ ILYESMINEK A KOMOLYSÁGABAN S KÉRLEK TÉGED, TE SE HIGYJ EZEKNEK A HOLDRAVONÍTÓ BARATAINKNAK.

TE MEG VAGY, AHOGY VAGY — A MAGAD EMBERSEGÉBŐL.

ÉN IS LENNI AKAROK — A MAGAM EMBERSEGÉBŐL.

CSAK AZ ÉL, AKI MEGTALÁLTA ÖNMAGA ÉLETÉT.

EGYÜTT ÜLÖK A FELESÉGEMMEL ÉS NÉHANY FIATAL DIÁKKAL AZ ASZTALNÁL, VLADIMIR ILJICS TANÍTÁSÁIRÓL BESZÉLGETÜNK ÉS KIMOZDITHATATLANUL HISSZÜK, HOGY IGAZUNK VAN.

■ MADARAK CSÖRE HANGVILLAKAT FÜRÉSZEL LE A MAGASBÓL.

NÉHA ELJÖN HOZZANK IS AZ IDŐ, HOGY A TENYERÉRE VEGYEN BENNÜNKET ÉS KIEMELJEN ÖNMAGUNK MÉLYSEGIBŐL. SOKAN VAGYUNK, SOK, BUTA DOLOGRÓL KELLENE BESZÉLNEM, DE MÉGIS, HA JÓL MEGGONDOLJUK MINDEN BENNÜNK VAN ELVETVE. A DOLGOK INNEN IS, ONNAN IS HOZZANK ÜTÖDNEK ÉS ÉSZREVÉTELLENÜL ÁTVÁLTOZUNK KÖVÉ VAGY ACELLÁ.

VAN NEHÉZKEDÉSÜNK ÉS VAN FESZÍTŐ ENERGIÁNK S HA KELL KITALÁLJUK AZ ÉLETLEHETŐSÉGEKET. LASSAN ARRÁ IS RÁSZOKOM, HOGY KÖLCSÖNÖKET KÉRJEK. PEDIG BIZONYOS, HOGY ADNI SZERETNEK A LEGJOBBAN. IGY TALÁN KIÉLHETNÉM ALAPTERMÉSZETEMET IS, AMI MOST CSAK AZ IRÁSAIMBAN ÉS KEPEIMBEN NYILATKOZIK MEG.

NAGY HÓMEZŐK VANNAK KÖRÜLÖTTEM, GYÜMÖLCSFA ROKONAIM ELALUDTAK A SZÉLBE.

TESTVÉRTÉLEN VAGYOK S ERŐSEN KOPASZODOM. EPIGONJAIM MAFLA CIKKEKET IRNAK ELLENEM. CSÁMPÁSAK A CIPŐIM. EL VAGYOK ZÁRVA A LANYOKTÓL.

S NINCS ESŐ FÖLÖTTEM ÉS NINCS NAP FÖLÖTTEM.

VIHAROK SIRÓ LILÍOMOKAT FÉSÜLNEK.

DE JÓ BARÁTAIM HIABA MONDJÁK, HALJAK MEG, HOGY VÉGRE ŐK IS ELŐTÉRBE JÖHESSENEK. TÖMÖR ANYAGBÓL GYURTAK, SZÍVÓS ÉS KIMÉLETLEN VAGYOK. KI TUDTAM GYOMLÁLNI MAGAMBÓL A FORRADALMI FRÁZISOKAT. KÖLTŐ LÉTEMRE MEGÖLTÉM MAGAMBAN A VERSET. MOST

NYUGODT LELKIISMERETTEL ELTEMETEM A TORNAPU-
PUCSAIMAT.

SZERETNEK JÓ MATEMATIKUS LENNI VAGY JÓ MÉR-
NÖK.

KEGYETLENÜL VISSZASZORITOTTAK BENNÜNKET. DE
IGAZSÁG, HOGY ITT VAGYUNK.

A PERSPEKTIVÁK ÁTSZALADNAK AZ ÜVEGFALAKON.

ASSÁTOK FÖL MAGATOKBAN A SZELLEM HALHATAT-
LANSÁGÁT ÉS AZ ANYAG ELLENÁLLASÁT.

LEHET, HOGY MÉGIS JOBBRA FORDUL A SORSUNK.
NÉHA MÁR LÁTOM IS AZ UTAKAT, AMIKET REGGELÉNKÉNT
KIHUZOK MAGAMBÓL. PONTOSAN A LÁBAINK ELE SINEZEM,
ELINDULUNK, MEGYÜNK RAJTUK ESTIG ÉS REGGEL KEZ-
DŐDIK AZ EGÉSZ ELÜLRŐL. A FELESEGEM VALAMI BOLGÁR
DIPLOMATÁHOZ JÁR VARRNI S ESTE HAZAHOZZA A VACSO-
RAJÁT . . . TULAJDONKÉPEN EZERT LEHETSÉGES MINDEN.

— TYŰ, A SZENTSEGIT! — KIÁLTOM — TYŰ, DE
KUTYAMÓD JÓL ÉLNEK EZEK!!

— BUTA VAGY KASI! — MONDJA A FELESEGEM. —
SZÜLETETT SZEGÉNY EMBER VAGY ÉS SOHA SEM FOGOD
MEGÉRTENI A DOLGOKAT. KÉPZELD EL, AZOK NAPONTA
KÉTSZER, KÉTSZER ENNYIT ADNAK A KUTYÁKNAK.

BE KELL LÁTNI, NEHEZ AZ ÉLET. SOKSZOR EGÉSZEN
BELEGABALYODOM A TERVEIMBE ÉS OKOSKODÁSAIMBA. HA
MÁR EMBERNEK SZÜLETTÜNK, LEGALÁBB A LEGNEHEZEBB
PERIÓDUSAINKBAN KUTYÁKKA VÁLTOZHATNANK. MINDIG
NAGYON IRIGYELTEM A KUTYÁKAT. ISTENEM, EGY KUTYA-
NAK, HA CSAK KIS SZERENCSEJE VAN JÓ HÁZBA KERÜL, FOR-
RALT TEJET MEG VAGOTT HUST KAP ENNI, NAPONTA MEG-
FÜRÖSZTIK ÉS A FIATAL ASSZONY AGYÁBAN ALSZIK.

SZÓ NÉLKÜL NEZEK A FELESEGEMRE. KÖZÖMBÖSNEK
TETTETEM MAGAM, DE MÉGIS, NAGYON A RUHÁJA ALÁ MÉ-
HETTEK SZEMEIM.

ÉRZI, HOGY AKAROK TOLE VALAMIT. HANGOSAN
BESZÉL ÁT HOZZÁM A LÁMPA FÖLÖTT, HOGY A GYEREKEK
IS MEGHALLJÁK:

— FÉLTIZENEGY ÉS MI MÉG MINDIG NEM ALSZUNK.

— PERSZE, MENJ ALUDNI FÉLTIZENEGY. PERSZE,
PERSZE. MENJ ALUDNI, GALAMBOM, FÉLTIZENEGY.

A SZERELMESEK VÉRÉS KÖNNYEKET TUDNAK SIRNI
S ŐK BOLDOGOK.

A RAGADOZÓKRÓL AZONBAN CSAK A JÓ ISTEN GON-
DOSKODIK ÉS NINCSEN VATTÁZOTT PAPLANUK, HOGY ME-
LEGEN BETAKARÓZHASSANAK.

KINT FEKSZEM A MEZÓN ÉS VÉGTELEN ARANYDRÓTO-
KON JÖNNEK LE HOZZÁM A NAPDARAZSAK. SZEMEIM ELŐTT
RÉZSUT ELRÖPÜLNEK A VILLAMOSOK. UGY ÉRZEM A LÉG-
VONAT NÉHA FÖLEMEL. DE EZ NEM IGAZ. BIZONYOSAN KET-
FENEKŰ LÁDÁBAN ÉLÜNK.

SZIVÜNK KÖRÜL KÖVEK, ALLATOK ÉS NÖVÉNYEK
VIRRASZTANAK. ELLENSÉGEINK A MI LEGJOBB BARATAINK.
SEMMIBŐL SEM LEHET KIKAPCSOLÓDNI, EGYSZERŰEN FÉL-
REVONULNI — MERT AMI KIVÜLÜNK VAN AZ IS BENNÜNK
VAN, MINT A NÉGYZETBEN A KÖR VAGY FORDITVA. HA VA-
LAMI UJAT FELFEDEZÜNK, AKKOR ÖNMAGUNKAT FEDEZ-
TÜK FÖL.

A MŰVÉS MINDIG ÖNMAGABÓL MERIT. A MŰVÉS
FENEKETLEN TENGER, AMELY MINT VALAMI TISZTA ABLAK
NÉZ FÖL A MÉRHETETLEN MAGASSÁGBA. A MŰVÉS EGYSÉG
S A KONSTRUKCIÓK KÖZÉPPONTJA.

KRIKIKUS IDŐKET ÉLÜNK. AZ ELME BOROTVAÉLÉVEL
LEKASZALTUK MAGUNK KÖRÜL A ROMANTIKA KÉK VIRÁ-
GAIT. MA MÁR NEM KÉTSÉGES, HOGY AZ EMBER A LEGTER-
MÉSZETELLENESEBB ÁLLAT A FÖLDÖN. OTROMBA CÍK-
CAKOKAT CSINÁL MEGGONDOLASBÓL. ENNI SZERETNE ÉS
ELŐRE BELETÖRÖDIK, HOGY ELTOLJÁK A VÁLYUTÓL, A LEG-
EGYSZERÜBB DOLGOKAT SEM TUDJA HÁTSÓ ÉRTELEM NÉL-
KÜL FÖLFOGNI, SZEKSZUALIS POTENCIÁK EMESZTIK ÉS IR-
TÓZIK A GYEREKTŐL.

BÁTRAN ELKIALTHATNÁNK MAGUNKAT: ÖSSZE-
TÖRÜNK. VALAMENNYIEN ÖSSZETÖRÜNK MIELŐTT SZE-
MEINKBŐL KIÖNTHETNÉNK AZ ÉRTELMETLENSÉG PISZKOS
VIZÉT.

DE TE AZT MONDOD: ELFARADTAM, SZOMORU AZON-
BAN NEM VAGYOK.

ÉN LÁTOM AZ UTAKAT, AMIK A HORIZONT FELŐL
HEGYBEGÖNGYÖLŐDNEK.

DE TE AZT MONDOD: NEM VAGYOK SZOMORU!
ÉN HALLOM, AMINT A KAPUK BEFORDULNAK GYÉ-
MANT SARKAIKON.

DE TE AZT MONDOD: NEM! NEM VAGYOK SZOMORU!
S ÉN ÉRZEM, AMINT ELSORVADNAK GYÖKEREINK ÉS
SULYTALANUL FELOLDÓDUNK A KÖDBEN. CSAK A PAPU-

CSAINK FEKETE NYOMA MARAD MEG AZ ISZAPBAN. DE MIND-
AZONÁLTAL MI A SZERENCSEBBEK KÖZE TARTOZUNK.

VANNAK, AKIK CÉRNAVEKONY KÖTELEN BALANSZI-
ROZNAK EG ÉS FÖLD KÖZÖTT S AKIK FEJETLENÜL ROHAN-
NAK IDE-ODA A MEGOLVADT UTCÁKBAN; VANNAK, AKIK LE-
HERVADT KANÓCCAL FEKÜSZNEK KESKENY VASÁGYAIKON
ÉS HANGTALANOK ÉS CSONTSZINŰEK, MINT A HALAL.

Ó JAJ, Ó JAJ.

FAJDALMAK ÉS KETSÉGBEESÉSEK LOBOGNAK BE
LÖLEM.

A NAGY FOLYÓ KÖZEPÉN ALLOK MEZITELENÜL. HA
KINYUJTANAM A KEZEIMET TALAN ELALUDNÉK TEST-
VÉREIM ÉRINTÉSÉTŐL. ÉLETEMBEN MÁR SOKAT PANASZ-
KODTAM S MEG TÖBBET KÁROMKODTAM. DE MINDEZ CSAK
A KEMÉNYBEN VAN FÖLJEGYZVE FEKETE KRETÁVAL. JO
LENNE FÖLSZEDNI A SATORFÁNKAT ÉS NYOMTALANUL KI-
VÁNDOROLNI ERRÓL A VADÁSZTERÜLETRŐL.

VÉRREL ÉS FEKETE RACCSAL VAGYUNK KÖRÜLVEVE.
NINCS GONDOLATUNK, AMIT MEGÉLHETNÉNK. LENT JA-
RUNK AZ EMLÉKEINK KÖZÖTT. ÖREG GYEREKEK UTAZNAK
VELÜNK, A FÁKRÓL LEOLVADNAK AZ ACELLEVELEK, KINYIT-
JUK A TENYERÜNKET ÉS AZT MONDJUK: AMI BENNE VAN
RÖPÜLJÖN FÖL A SZABAD LEVEGŐBE.

AHOZ, HOGY VALAKI ELBIRJA AZ ÉLETET, LE KELL
SZOKNIA A JÓRÓL ÉS A ROSSZRÓL. TUDNUNK KELL, HOGY
A VILÁGKONSTRUKCIÓ RÉSZEI VAGYUNK. MINDEN CSAK A
MÁBAN VAN ÉS A MI RÉSZÜNKRE VAN. SÁROS KERÉK-

NYOMOKNAK, HARANGZUGASNAK ÉS EMBERI TRAGÉDIÁK-
NAK VAGYUNK A RÉSZEI.

A MA EMBERÉT A KONSTRUKCIÓK MEGISMERÉSE ÉS
AZ ELEMÉK LEGYŐZÉSÉRE VALÓ TÖREKVÉS JELLEMZI.

FIZIKA ÉS METAFIZIKA,
CENTRÁLIS ÉS DECENTRÁLIS,
EGOIZMUS ÉS KOLLEKTIVIZMUS

MIND BELÖLEM KIINDULÓ ÉS HOZZAM VISSZATÉRŐ
MAGAMTÖRVÉNYEI.

A TISZTASÁG KRISTALY TENYERÉN FEKSZÜNK ÉS
ÉREZZÜK, HOGY MINDEN A MI BELSŐ, VÉRBELI ROKONUNK.

MINDEN A MI ROKONUNK, TEHÁT SZIGORUAKNAK ÉS
KEMÉNYÖKLŰEKNEK KELL LENNÜNK. A VILAG MAI KÉPÉN
ROSSZ, NATURALISTA FESTŐK DOLGOZNAK. VÉGRE IS MEG
KELL FEJNI A TEHENEKET, SZÉT KELL HASOGATNI A NAGY
TÖRTÉNELMI VÁSZNÁKAT ÉS KI KELL JELENTENI, HOGY MI
IS ITT VAGYUNK.

EMBER! KONSTRUKTOR!

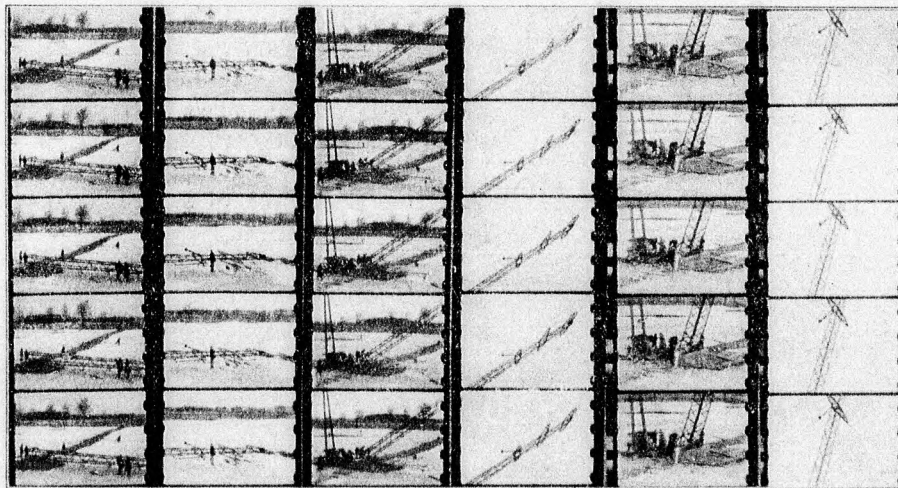
EGYENSÜLY,

ÉLETTISZTASÁG,

AHOL FELSZAKADNAK A MI ÁLMTALAN ÉJSZAKÁINK,
KÖLTŐK FÖLFOGJAK AZ IDŐK LÁTHATATLAN JELEIT.

HA NEM VIRAGOZNAK BENNEM LÁNGOK, AMIK
FELED KIALTANAK, MÁR RÉG MEGHALTAM VOLNA. DE A SZÍV
TŰZBŐL VAN ÉS IDEGEN AJTÓKON KOPOG. LATOM A PARTO-
KAT, AMINT ELFOLYNAK MELLETTEM S SZEMEIM ELŐTT KI-
NYILIK A TER A VILÁGOSSÁGGAL ÁLDOTT.

Kassák Lajos

Filmfelvétel

Nemény

A refoni dicsőséges forradalom kezdete és okai

II.

Itt nyomtatékosan hangsúlyozom, hogy az a hölgy, aki ajultan feküdt férje karjain, Refon város legelőkelőbb lapja legelőkelőbb szerkesztőjének és kritikusanak Feuerhakenak a felesége volt. (Vér ömlött surin zuhogón vodrók korbács habaró citromok.) Az emberek sorsfalat állottak, mikor Amália asszonyt a férje és egy elősiető orvos felvitték egy gyeppadra. Azonban a lönyő a tömegben elveszett, mire azonnal csaknem eszméletre tért.

Es az ember még mindig állt.

Miközben a tömeg egy része érdeklődésével Amália asszony köré csoportosult, Virág Annának lehetségessé vált, hogy közelebb jöjjön. Most egész jól látta az embert. Szép ember. Egy kissé rongyosan öltözve, ahogy Frank Müller képzelt a monda. Azonkívül a ruhája némileg különös is volt, valóban meglehetősen különös. Nem volt se stoppolva, se földözva, hanem deszkákkal volt beszögezve és drótokkal becsavargatva. Virág Annának a szerző merzplasztikája jutott eszébe. Undorító ilyesmii a valóságba átitelt. Frank Müller tavasz pergamentjét vágyta drót drótoz végtelenséget. Egy mozgó merzplasztika, azahogy az ember nem mozgott egyáltalán, az ember állt. Ugy sajnálta Anna, de nem tudta miért. Különben itt lenne a helye, hol a szerző kinyomozhatná Virág Anna és Frank Müller szerelmének kezdetét. De nem teszi.

Inkább Alves Bäsensstielre fordítja figyelmét. Alves Bäsensstiel arra használta fel a Feuerhake Amalia asszony ájúlása nyomán támadt írgalmat, hogy közelebb jöhessen az álló emberhez. Ahogy Schönné asszony „Fuj ördög!”-öt kiáltott s ezzel magára terelte a közérdeklődést, Alves Bäsensstiel előre lépett, pont az ember arca elé. Az ember állt tovább. Kétségtelenül igen súlyos helyzetben volt.

Hirtelen így szólt Alves Bäsensstiel: „Emberek, ide figyeljétek! nézzétek ezt az embert! Ez az ember provokál titeket, ez az ember, aki itt áll, ez az ember, itt áll, ez az ember provokál titeket. Az ember, aki provokál titeket, itt áll. Az ember, aki provokál titeket, provokál titeket. Az ember, aki itt áll, itt áll. Ez azonban egyenlő a kiti-vással. Azt hiszitek tán, hogy az ember állna itt csak úgy tréfából? Ó nem, tréfából nem áll senki. Ennek az embernek valami célja van ha itt áll. Nézzétek csak meg, hogy áll itt, így ne u szoktak cél nélkül állni. De mi lehet a célja? Ó n együgyű bolondok, ti természetesen nem látok át a szítán. En tudom, mi célja van neki, én ismerem az efajta embereket. Ez az ember csalo. A közönség a saját érdekében kéri, hogy óvakodjon a kabátöltöjéktől. Ez az ember csalo, népeselő!”

„Ejjen!” kiáltotta a tömeg.

„Megesaltak nép, megcsaltak nép. Sorsod a hazugság!”

„Ejjen!”

„De én az igazságot beszélem neked. Ez az ember csalo. Es aki megcsal titeket, az megcsért titeket. A népnek nem szabad hagynia megcsérteni magát. Ti vagytok a nép, amelynek nem szabad túrnie, hogy megcsérték!”

„Ejjen!”

„Emberek, nekiek becsületek van, ti vagytok a nép, amelynek becsülete van. A becsületes nép megcsértése egyenlő a felségérettéssel. Ezért nem szabad a becsületes népet megcsérteni. A megcsértett becsületes népek cselekednie kell. Férfiak, van nektek becsületek? Akkor csele-

kedjétek, cselekedjétek, cselekedjétek. Ha nem cselekedtek, megszégyenít ez az ember.”

„Ejjen!”

„Ez az ember már meg is szégyenített titeket, ez az ember szégyenítő. Es a szégyenítő ember túska a nép szemében. Megtírték a tuskét a szemetekben? Refoni férfiak! Gerendák lehetnek az ember szemében, gerendák lehetnek az ember szemében, mert a gerendák törvényileg engedélyezve vannak. De a tuskék nem. A gerendák lehetővé teszik az embernek, hogy meglássa felebarátja szemében a szálkát. A tuskék azonban fájnak és megvakítják az embert. Es ez az ember túska.”

„Ejjen!”

„Tudjátok-e mit csinál az ember a tuskéjével a szemében?”

„Ejjen!”

Ebben a pillanatban megszakították a szónokot. A levegőben arra jött egy négypenny szeker, a melyen csupa nagy kezdőbetűből, tizes irással a PRA név volt olvasható. A névnek különben is csak kezdőbetűi vannak. A szerző elárulja, hogy látomás volt az, ami négy penny, egy szekérről huzva, átugrott a levegőn. A tömeg pedig állt ott a koresolyákon és nézte a látványosságot. „Ezt a szerző csinálta ki, ez nem illik ide”, mondta az egyik. Es ezzel szétfoszlott az Alves Bäsensstiel nagy beszédéhez szükséges hangulat. A beszéd tökéletesen hatástalan maradt. Es mivel már Feuerhake Amalia asszonyt is annyira helyrehozták, hogy ismét meg kell említenünk, azt hiszem, hogy elérkezett az ideje annak, hogy rendőrséget hívjunk. Mert hát különben miért is lenne rendőrségünk? Doktor Feuerhake ur ezért sajátkezűleg a melékuticába ment, míg végre talált egy elbujt rendőrt.

Az ember állt tovább.

Ebben az annyira szenzibilis városban ugyanis kezdetől fogva az volt a szokás, hogy a rendőrség csak a leusgrősebb esetekben avatkozott be, azaz ha az esetek teljesen közönyösek voltak és ha a rendőr minden veszély nélkül, nagy gesztusokkal tartózkodhatott le valami teljesen ártatlan embert, anélkül, hogy a tömeget felizgatta volna. Nyomatékosan kijelentem azonban, hogy ez a szokás kizárólag Refon rendezett-tanácsú város rendőrségének szokása volt. Ha a rendőr valami embergyűlekezetter látott, tapintatosan, feltűnés nélkül és böles elővigyázattal eltávozott Feuerhakenak épp ezért nem volt könnyű rendőrt találni s az illető rendőrt meggyőzni arról, hogy szükség van az ő közbelépésére. (Sois donc gentil!) A rendőrnek ugyanis az a téves hite volt, hogy Bäsensstiel, a népszónokot kell letartóztatnia. De amikor megtudta, hogy csak egy emberről van szó, aki bután áll, azonnal elindult.

„Uram”, szölt a rendőr az emberhez, „meg kell állapítanom a személyazonosságát.” Az ember nem szölt. „Hogy hívják?” — Az ember áll. „A törvény nevében le van tartóztatva” — az ember áll. Virág Anna világot el meg egy pillanatban. „Lesz olyan szives, követ engem az őrszobára?” Az ember nem mozdul.

„Ez az ember megcsértette a népet”, szölt Alves Bäsensstiel. „Ez az ember nem csinált semmit, csak állt itt”, mondta Schönné. „Figyelmeztetem, hogy azonnal kövesse”, mondta a rendőr, „a vonakodás hatóság elleni erőszaknak számít.” — „Uram, ha nem követ azonnal, erőszéket hozok.”

S ekkor valami hallatlan dolog történt: Az ember megfordította a fejét. Ijedség hatalmat vajt, tekintetek be-

leket szikráztak. A rendőr fényezett alprát nevetett. A nép a végsőkéig feszült. Órulten lesiétek mind, mi fog történni. Egyesek újra látták a nagy kezdőbetűs PRA nevet a koresolyákon. (Minta szerint festve.) Egy fiatal művész közbekiáltotta: „Nem találják önök is, hogy a művész ön-magában nevelteséges. A mesterséget csak az menti, ha az illető tud valamit.” (Takarékoskodjunk a világitással és futással.) A hátul allok lábujjhegyre álltak. (A férfiak mind csalnak.) Két kövér asszony szénvomitott egy gyereket. (Hát nem vagyok én egy drága kolyók?) A gyermek szétmászott maradékát gondatlanul összetaposták. (A szem látja a nyitott eget.) Doktor Amalia asszony fájdalom-masan érezte, hogy már nem áll az élénk érdeklődés központjában. (Tudod-e Anna, tudod-e már, hogy hátulról is olvasható vagy.) Megáll csak mihamar elnyugszol te is. Ez a szó „mihamar” az új idők legszebb találmányai közé tartozik.

„Jöjjön”, mondta a tisztviselő és felemelte jobb karját. S ekkor történt a leghallatlanabb. Lassan, egy tökéletes gép nyugalmával elindult az ember, barátságosan köszönetet jobbra-balra, de nem a tisztviselő után, hanem az ellenkező irányba. Az asszonyok rikácsoltak. A férfiak lát álltak. A gyermekek kiáltásba szaladtak. Amalia asszony másodsor is eszméletét veszíté, bár meg kell adni, hogy még mindig a gyeppadon feküdt. A tisztviselő pedig állt, ahogy az ember állt az előbb. Es az ember ment.

Rövid idő múlva a látványosság szinhez egy hatalmas robbanás képét adta. Mint ahogy a löpörtornyot veti szét a gyújtó szikra, úgy szaladtak az emberek szerzetét, hirtelen pánikolt megragadva. Kavarodás szörnvi vad futást kergetett. Egyesek elbotlottak a szélápitott gyermek hulláján és elesetek. Ezeket halálrataposta az örjögő tömeg. Amália asszonynak a hastájékára tapostak s ettől aránylag gyorsan feléledt második ájúlásából, hogy a harmadikba essen.

Miként a robbanásnál is a helyén marad néhány alapfal, úgy maradt itt is a helyén hat ember, a hullákat nem számítva. A rendőr is állt és a jegyzőkönyvet írta. Feljegyezte, hogy egy ismeretlen, akinek személyazonosságát nagyothallás, vagy dacolás esetleg más ok okából nem lehetett megállapítani és akit a körülete állók se ismertek, törvenytelen viselkedésével nagy károkat okozott a lakosságnak. Ennek következtében alulirott tisztviselő indítatva érezte magát őt letartóztatni. Az elfogatóvezésre az ember gyors futással elmenekült, melyet nem lehetett megakadályozni, mivel a rendőrség nem rendelkezett megfelelő erővel. Sajnos eközben, vagy inkább ennek következtében több sajnálatos szerencsétlenség történt és most ezek felsorolása következik. Az őt visszamaradt mint tanu feljegyezteték. Alves Bäsensstiel ez alkalommal Lutecius Hagedornnak nevezte magát.

Ezután a hullák hatóságí lefoglalása következett. Az embereket lebélyegezték, megvizsgálták, megmérték és személyazonosságuk megállapítása céljából a hullázó csarnokba vitték. (A személyazonosság megállapítása egyike az itteni rendőrség főfeladatának.) A városi képviselőtestületet azonnal rendkívüli ülésre hívták össze. Refon utcáin egy kecskebakooskával befogott pupos ifjonec szaladt végig villamos esengővel és kiáltotta: „A képviselőtestület rendkívüli ülése! A képviselőtestület ülésének, napirendjén nem kisebb dolog, mint a diesőséges forradalom keletkezése.”

(Vege.)

Kurt Schwitters

SZC
eml
vers
világ
Össz
hajn
ég
és m
Azta
feket
és m
össz

MA
ni se
kivil
agya
szon
Tett
Szob
az e
De r
Látó
derm
és u

ÜNN
s a g
zász
assz
lanul
az ic
teme
s a v
laga
nem
értel
szaka
sokan
jölke
valah
álma

ARA
rubin
az ös
ból.
A pa
holda
a tor
s az i
A kü
éneke
egy is
cessz

SZOMORU ember vagyok én
emlékeim tövis koszorún forognak
versekből élek
világosság a szeretőm.
Összeborult városokban lakom
hajnali mezőket álmodok fiatal lányoknak
égő virágok sírnak és nevetnek szememben
és megsókolom éjjel a panaszos uccákat.
Aztán megint vándorolok évekig
fekete ködben fekete liliumok közt
és néha szeretőmmel a világossággal
összemosolygunk a dolgok értelmé felett.

MAGANY ül fölöttem és nem tudok haragudni
senkire
kivilágított emlékeim régen elhagyta
agyamban kékszürke foltok hevernek
szomorú malomban forognak utaim.
Tetteimre gondolok
Szobámban tompán összekongnak a falak
az esték sötétén elusznak tölem.
De nem értem az emberek céljait
Látom panaszok élnek az uccakon
dermedt éveimet hordozom szememben
és újraálmodom a föld összetört reményeit.

ÜNNEP uszik a levegőben
s a gyámoltalanságok keserves sírásra fakadnak
zászlók gözhajók országházak aludtak el egy
asszony szemében s most álmodnak szakadatlanul
az idő fekete trombitával masirozik el fölöttük
temetők hirtelen odábvándoroltak kertjeikkel
s a városok nem tudtak elbucsuzkodni a csilgaltalan éjszakától
nem keresi már senki sem a dolgok lehallott értelmét
szakadatlan zenebona táncol a földön
sokan azt hiszik ez az öröm korsója
jőlelkű kísértetek gazdátlanul ödöngnek
valahol az országutakon hevernek gyönyörű álmaikkal.

ARANY és kék kupolákat dobált a nap
rubintszemű csillagokat ragasztott az ablakokba
az ősz biborszínei észrevétlenül kiléptek az erdőkből.
A parkokban zsebtolvajok sétáltak és ragyogó holdakat rejtegettek zsebükben
a tornyok meglöbögtek a szélben
s az ivlámpák fényességét énekeltek.
A külvárosokban üveglábakon járt a szegények éneke
egy ismeretlen muzsikust temettek szörnyű proceszsióval.

„Ősz” mondta egy kocsi s ott fágyott
meg az országúton lovaival
egy fiatal gyerek tárgyaltan sóhaja remegett a levegőben.
A hegyoldalokról megindultak a téli próféták
tűz és jóságot hoztak szemekben.

BÜNEIM ragyogó folyosókban örködnek éveim
fölött és nem engednek meghalni
gyerekeknek kristálycsengőkön énekelek bus
délutánokon
kivilágított zenekarok fölött hallgatagon át-
usznak a tüzsemü madarak
az éj barátja vagyok és barátja vagyok a tömör
vizeknek
azok megértene engem
míg eljön valaki s nyomában az élettelen tárgyak
üveg és arany éneke boldogság eloltja az apró
örömök gyertyáit s hirtelen mindnyájan megért-
jük a halál jelentőségét.

Tamás Aladár

Körben

Halott, vak hólepel volt, se út, se hang, se semmi.
Az ég, ég volt-e? kopott rosszul festett mennyezet, a
másra volt ennek, csak sötétebb szürke, elaggott és rossz-
kedvű volt, gunyos és fitymáló. Nem volt a kerek,
magasra ívelt bolt, de alacsony, esett, homorú tükör, ki
torzképét mutatja a semminek.

Két idegen lovam a számban. Hogy panaszkodtak,
bánkódtak, beszélgettek. Kísmerhetetlenek és félelmesek
voltak és én hízleltem nekik, hogy menjenek.

— Hová, kérdezték.

Nem tudtam felelni.

Azt akartam nekik mondani lány hangon: „az éle-
temhez.” Hangom elunt, lógobajuszu öreg volt és ezt
adta:

— Csak menjünk.

— Merre, kérdezték újra.

Dallamok voltak belül és kert őszi utakkal, alkony-
ruhában Kedvesem. Mondani kívántam: „Önmagamhoz,
a jó emberhez, kedvesek.” Ostorcsapás durvaskodott:

— Előre, valami koreszmát keresni.

Kocsisom is volt.

Setét bundában ült előttem, nem fordult hátra, nem
mozgott odafele, egybőlragyva ő és a szán elválaszt-
hatatlanul?

Szölongattam.

— Soká megyünk még?

Ahogy kimondtam a szót, szempillantás, szél ütötte
fel fejét, fitymálva vállon veregetett, tán fenyegetés?
Ism. ő, megingott, a gyeplők kiestek ökléből, hozzám
hullottak. Az idegen lovak megálltak.

Kérleltem őket enyhe hangon, szóltam holdszavakat,
teregtem selyembeszédet, nem indultak, szemek a mult-
ban usztak, nem is néztek reám.

A kocsi, a bundát, azt a feketeséget, aki mintha
valami nehéz zuhatag, valami folyó selét lett, simítottam.
A gyeplőt kezébe nyomtam. Arcát nem láttam, tán nem

is volt feje, ökle mintha jeges víz. Nem szólt, nem moz-
dult.

Es aztán megindultunk, mintegy könnyű víz alatt
újra uszni kezdünk. Sokáig.

Szavam térdreesett, amint megint kérdeztem:

— Tul vagyunk a felén?

Most meg hirtelen havat hintett az ég, könnyekbe
omlott, ahogy rám talált, siratott. Ó, a sötét bunda, ösz-
szeesett, nem, meggörnyedt, mintha a lovak között az
utat kutatná, ha volnának szemei. És a lovak megrogy-
gyantak, ismét csak álltak.

Szívemből szökököt szemembe, így akartam lágyi-
tani, jókká tenni őket. Hiába minden, büntettek szólásom-
ért. Nem tudom hogyan, álomban újra elindultunk.

Repülés volt? nem tudom.

Es az ég és föld peremén vastag komor, setét fal
húzódott körbe. Eddig nem láttam.

Most meg mintegy mézkérelés bennem: az arcát
szeretném látni, nézd meg az arcát. És kezeim, akiknek
nyugtót parancsoltam, megindultak és pillám, akiket
megkértem, örködjenek, nem zárták az ajtót. Két csipőjét
fogtam, hogy megfordítsam: Kicsusztott kezeimből, le-
zuhant, gáttalan rohanásunk alatt szétörböt, széthullt, a
paták alatt összemorzsolódott, aztán milliószorozva pat-
tant fel nyomunkban. Jött-jött, mint tömeg, előtörté,
felette az utat, az uton is mögöttünk, a szán nyomában
setét folyó, nem, terhes teli éret földje a feketébb életnek,
nézd, a vetés hullámkzik... Vonult a néma menet.

Az árva gyeplő tenyereben, mint tüzem vas és az
idegen lovak?

Oh, már csak egy volt elől, a másik az ülés mögött
igyekezett. Tehetetlenül és setét színekkel szememben ül-
tem ott. Percre az egyik ragadt, hogy aztán a másik
szaladjon velem. Kétfelől akaratoskodtak.

Panaszkodtam az egyiknek:

— Te, akinek nyugodt tenger üzen szeméből,
hiszed, hogy ez az út? Ha nem: engedj a másiknak.

A másiknak terítettem szívem:

— Nézd, akinek lág a lábad, ha nem hiszed, ha
nem tudod bizonyosan, merre, hova, miért, engedj
annak ott.

Mindketten megálltak.

A kétségbeesés rángatta a gyeplőt.

Rohanni akartak.

Újra a szavam:

— Oh, hát tudod, hogy ez az igaz út?

— Erre kell menned, erre lehet csak menned, erre
tudsz csak menni, az ott hamis.

Most a másiknak:

— Te, hiszed, hogy ez vezet oda?

— Erre kell menned, erre lehet csak menned, erre
tudsz csak menni, az ott hamis.

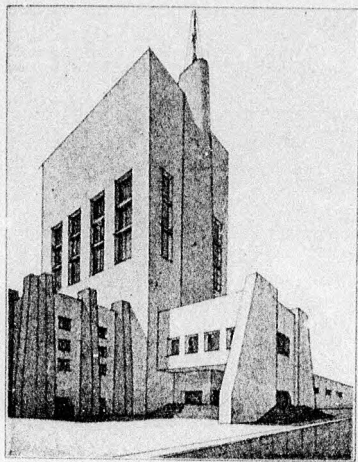
A düh, a harag döngötte a kapukat. Szitok rebbent,
mindkét kezemben ostor. A néma menet, kinek eddig nem
éltem, ki észre sem vett, ordítani kezdett, mint sűrű felhő
jött a szörnyülködés, a kiáltás és mintha öklök is.

A lovak felágaskodtak, egymásra néztek, majd tekin-
tetük felém vádolt. Izmaik feszültek, amint szakították
kétfelől a szánt. Es végre kettéhasadt, ök rohantak, két-
felé, én pedig zuhantam, zuhantam, le, le, lefele.

Meddig voltam ott, meddig feküdtem ott, ott
vagyok-e még, gyalog mentem-e tovább a szórtalan menet-
ben, szánkámat kívántam, lovaimat kerestem, megtalál-
tam-e, hogy volt azután, nem emlékszem, bocsáss el.

Nádass József

Rádióállomás (Hollandia)

magból, az anyag képzéstartalmából. Nagyon sok héj van az egyes magok körül, melyeket kar nélkül eldobhatunk és éppen a magunk a hejtől való elválasztását kell megvalósítani.

A technika képzőértékei.

Elsősorban tehát a technikában foglalt képzőelemekről, vagy képzőértékekről beszélünk. Csak néhány példát: hogyan lehet modern művelt embernek lenni, naponta vonaton, vagy villamoson utazni, anélkül hogy tudomásunk volna arról, hogy miképpen működik a gép a mozdonyban és hogy miképpen vezeték az áramot a villamosított motorjában. Hogyan olvashatunk naponta könyveket és nyelhetünk el újságokat, anélkül hogy csak sejtelmünk is volna a papirkészítéssel és könyvnyomással.

De nem kaphatunk tiszta képet az egyetemes állami és társadalmi viszonyokról sem, ha nem ismerjük a technikai alkotás alapjait.

A technikai élet megértéséhez azonban nem elég egyes technikai processzusok tudása, ehhez a vállalkozó, a mérnök, és munkás gondolkodása, és munkamódjának ismerete is szükséges. Minden embernek már reggel tudnia kellene, hogy például milyen körülmények között helyes és célszerű a tompgyártás, milyen káros hatásokkal járhat ki, hogyan kerülhetek el a nagy embertermek felhalmozásából következő egészségügyi és erkölcsi hátrányok, hol a legcélszerűbb a népjólétre nézve az egyes iparágak települése stb.

Az iskolák sokat tehetnek egy későbbi technikai szakképzés elnyerésére. Egy jó matematikai, természettudományi képzés a technikai felhasználás szempontjából nagyon sok munkát takaríthatna meg a technikai szakiskolának. Egyszer csak meg kell szoknunk, hogy újságunk igen tekintélyes része technikai vagy a technikához közelálló pályákra megy és nekünk technikusoknak követelmünk kell, hogy ezzel a ténnyel az iskolák is komolyan számoljanak.

Nem kívánom, hogy a vizuális gondolkodás az értelem gondolkodás kárára fejlődjen ki. Mindkettőnek egymás mellett kell lennie és egyforma képzésben kell részvennie. A technikusnak építő fontos, hogy amit lát és megérint, azt elméjében ábrázolhassa, mint a jogásznak, hogy az értelem konstrukciók mellett a valóságról meg ne leledjezzék.

Ez már a technikának igazi nevelőértékéhez vezet, ehhez a kérdéshez: mit nyújthat a technikával való foglalkozás az ember szellemének kifejlődéséhez?

Gondoljunk először minden technikai munka alapjára és céljára a termelésre. Az alkotás öröme talán sehol sincs annyira kifejezve, mint a mérnöknel és művésznél. A földműves is produktív munkát végez; de a produktivitás legmagasabb fokát csak akkor éri el, ha munkáját technikailag fel tudja fogni, ha nem elégszik meg egyes módszerek felhasználásával, hanem valami újat alkot, új gabonafajtát termeszt, okos megművelés és termelés árán dupla hasznot kap a földből kifolyó. Ez az a technikus feladata: nemcsak a régit fenntartani, hanem minde-

neképp továbbfejlesztett újat, jobbat alkotni. Nem ismerék nagyobb érzést annál, mikor a mérnök heti-havi-évi munkája eredményeképp kombinációját a rajzterületen látja, mikor a gép, melyet az új terv szerint készített, tényleg úgy működik, ahogy azt kiszámolta. Nem a hiúság, hanem inkább a biztonság érzése az, hogy az a sok részletünk, melyet felhasznál, most tényleg ilyen bűvészes eredményre vezetett, hogy a matematikai formák és fizikai törvények annyira egymásba kapcsolódnak, hogy a műben egy láncszem sem hiányzik.

A produktív alkotásnak ez az öröme a legértékesebb javunk, amivel mi mérnökök rendelkezünk, a legértékesebb amit gyermekeink adhatunk. Ez az érzés éles ellentétben áll a bürokratizmus szellemével, mely csak a kormányzásban és tulkapások elhárításában látja hivatását, ellentétben áll a rendszerszellemmel, mely könnyen beleszokik mindenbe, de ellensége a sberszellemnek is mely az árut visszatartja, ahelyett, hogy szükségletet fedezné, a termelést hátráltatja: hogy árujért nagyobb árt érhesen el.

De teljesen haszontalan a tanulóra nézve, ha neki csak a technika nagy teljesítményeit mutatjuk fel, elő kell készítenünk arra az igen nehéz útra is, mely a technikának erre a csúcsára vezetett, és amely éppen pedagógiai tekintetben oly sokat nyújthat. Készítenünk meg tetszőmódot azokat a dolgokat, melyek a mérnöki teljesítmény megszületéséhez szükségesek:

1. A tények és processzusok gondos, metódikus megfigyelése;
2. a tények előfeltelet nélküli megértése, a konvencionális képzetek előli szabadulás;
3. szabad, fantáziával való felfedezés és teremtés;
4. fáradságtalanság az ellenállások leküzdésére;
5. a lehető legpontosabb munka a számítással; a rajzterületen való tervezésnél, a műhelyben és a felállításnál;
6. végül a technikai megmunkálás mellett kereskedői gondosság és előrelátás, az új közelműny esetleges életképtelenségeinek folytonos szem előtt tartása.

Pedagógiai szempontból még az emberi gyengeségek leküzdésénél is nagyobb és fontosabb szerepe van a pozitívumnak, mely fennemlített követelményekben rejlik, így a nevelés és a valóság megfigyelése a taraszlatok és tények alapján a következmények levonása, spekulációk, feltételek és reménykedések helyett. A technikusnak el kell szoknia attól, hogy azt higgye, amit remél; a tények kiméletlenül elbuktatják őt. Nem volna-e nagy nyereség, ha mindazon jelenségeknél, melyek ma érzéssel megmondások alapján a nyilvános életben megtörténnek, előbb tapasztalati tényekkel való megalapozást kívántunk volna? Egész állami életünk, minden nyilvános fórum, mérnöki életünk. Szókjuk meg végre ezeket a konstrukciókat is mérnöki szemmel látni; sok minden nyerne ezáltal más alakot.

Egy másik követelmény: fáradságtalanság az ellenállások leküzdésében. Hibák és kudarcok nem ejtik kétségbe az igazi mérnököt. Egy jó gondolattal sem egészen rossz. Ez banálisan hangzik, de mégis ki kell mondanunk. Ha a mérnöknek valami rosszul sikerül, akkor ne ejtse el tervét, hanem kérdezze: hol vannak a nehézségek, és mely hibákat követtem én el, az első konstrukciónál. Az „én”-re különös hangsúlyt kell tennünk. És ebben mely életbölcesség van. Nagyon sok dologban tovább jutunk, ha a kudarcok okait, melyek bennünket a nyilvános és magánéletben érnek, nem másokra hátratók, hanem kérdezzük: mit tettem én helytelenül, és mit kell éneken tennem, hogy a hibát kiküszöböljem.

Nagyon értékes nevelő momentumokat nyújt a technika és művészet kölcsönössége. Egy építet szépségének értékelése csak a konstruktív felépítés megértésének alapján lehetséges. Az iskolákban a művészeti nevelést nagyon elhanyagolták, vagy pedig csak múlóértékű karaktere van. A modern művészeti nevelésnek ma már a vashaddal is foglalkoznia kell. De ha a tanító a statikailag meghatározott rendszerek közbülségeit maga sem ismeri, akkor véleményem szerint pedig nagyon gyümölcsözőtől lenni.

A technika bevezetése a nevelésbe.

Miképpen lehet tehát az emberi élet különböző stádiumaiban a technikai elemek bevezetésének gondolatát a nevelésben praktikus módon keresztülvinni?

Ezt az iskola előtt és mellett nagyon korán akarjuk megkezdni a gyermek nevelésénél. A technikai szellem nagyon hamar ébred a gyermeknél. A kislánok nagy örömet okoz, ha egy géppel úgy játszhat, hogy vele kísérletezhet, pl. hogy hány kocsi képes húzni, mily meredeken utazhatik, pl. a legmeglehetősebb akkor, ha a gépet szétszedés és újból összeállíthatja. A produktív alkotásra való nevelés szempontjából nagyon kívánatos ennek az iránynak ápolása. A játékipar fejlődése nagyon sokban hozzájárult ehhez. A konstruktív építésztervezésben nagyrésztben kitűnő segétszereket kapunk a gyermek ily irányú tevékenységéhez.

A tanítás fontos feladatainak tartott, az a célszerű munkálkodást, hogy a játékipar ne csak esztétikai jót hozzon, hanem

olyan játékokat is gyártson, mely a gyermek produktív alkotó-képességeit előmozdítják. Leigziban játékszobákat létesítenek, melyek egyszerű megfigyeléseket nyújtanak ezirányban.

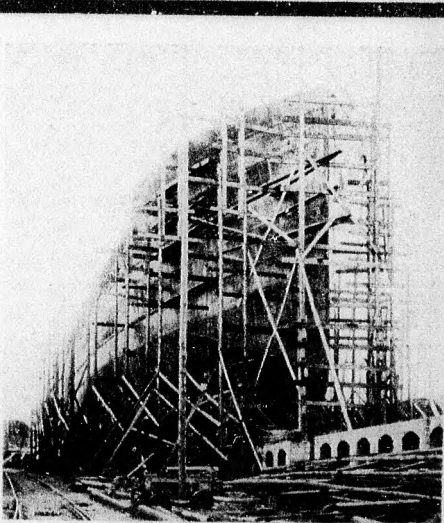
A legközelebb, ami a technikai képzőelemek bevezetésénél az iskolában megtörténhetik, az a kezdeti tanítás ki-szelesítése és kiterjesztése. Tanulmányok ma már meglehetősen nagy számban vannak. Sajnálatos azonban, hogy ezeket a műhelyeket elsősorban iparművészileg szervezték; itt leginkább fával dolgoznak, fémekkel kevésbé, a szín fontos szerepet tölt be. Bárminnyire is hasznos az ily irányú nevelés, mégis hangsúlyoznunk kell, hogy milyen értékek a technikai anyagok, mindenek előtt a vas és ennek megmunkálási lehetősége. Az iskoláknak be kell rendezniük arra, hogy az iparból anyag-maradékokat, hulladékokat feldolgozzanak, mivel új anyagok beszerzése nagyon költséges. Sajnos, nehézségeket fog okozni az iparmunka tanítására alkalmas tantervek kidolgozása. Egy kéziparost csak kétséges eredménnyel lehetne ide behozni, pedig, éppen itt ahol nagyon kevés a tapasztalat, igen fontos, hogy a tanítás pedagógiai jól történjen meg. Az ilyen iparisiskolákban nagyon hálás tárgy volna pl. bizonyos modellek és apparátusok készítése, a fizika tanítására.

Kérdés még: miképpen lehet a technikát az egyes tantárgyakon belül felhasználni?

A világ modern történelme szoros kapcsolatban van a technikai vívmányok történetével. Többek között például a forgalmi eszközök fejlődése igen nagy változásokat okozott a politikai életben. Sajnos még nincs meg a technika összefoglaló történelme; értékes kötetek ehhez különösen Matschoss professzor rakott le; már ezek is gazdag anyagot szolgáltatnak a történelemtanítás számára.

A matematika tanításánál a technika feladatainak felhasználása még közelebb fekszik. Gazdagon találhatunk példákat, melyek által a tanuló a matematika praktikus céljait megértheti, melyek által praktikus számolási tanultat és amelyek érdeklődését a különben száraz témák iránt felélesztik. Ha pl. a geometriatanítás az, a n. „rejtvény-megfejtéseket” kihagynd, akkor nagyon sok időt nyerhetne a számolás megtanítására. Nemcsak a technikai pályára való előkészítés, hanem az általános szellemi fejlődés szempontjából igen kívánatos volna, ha a magasabb matematika elemeinek tanításánál tovább mennek, mint az ma szokásos és a tanulást grafiailag ábrázolásokkal meggyőzőbbé tennek.

A fizika- és kémia-tanításnál a technika nyers és építő anyagának tulajdonságai és felhasználásuk gazdag anyagot nyújthatnak. A kémiaipar hatalmas fejlődése — csak a kén-telést említem — fontos kihatással volt a kémia tanítására, a melést említem — fontos kihatással volt a kémia tanítására, a és elasztikus tulajdonságait a tanításnál nagyon keveset foglalkoznak, véleményem szerint pedig nagyon gyümölcsözőtől lenni.

Hajógyár

(Kluse Technik Tidsskrift)

A rajztanítás is értékes anyagot nyerhet a technikából. Láthatjuk, hogy a problémák mily nagy halmazra jelentkeznek, ha a technika képzőereket felhasználásának feladatkomplexumával az egész emberi életben komolyan foglalkozunk; láthatjuk, hogy itt minden mennyire egymásba kapcsolódik és hogy a leglátványosabb dolgok is érintkeznek. Az idő nyomonjárása már is közel hozta egymáshoz az embereket, de még sokkal erősebben fog benntünni összekovácsolni. Igyekezzünk mindenből a lehető legjobbra kitönni. A technikus nem tudja elképzelni, hogy ne volna neki eszközök és módok, melyekkel a világ nagy energia-tömegét az ember részére hasznosítani lehetne.

Ford. Ruttkai Mór

Három könyv

1. Claire Goll: Die neue Welt. Uj amerikai antológia.

Ivan Goll, megbodított időnknek egyik leghitelesebb jövőlátója, csak nemrégiben markolt fel egy kontinentalit ennek a kornak dokumentumából az Ot Világész multkor ismeretlent antológiájában; Claire Goll, generációnk representative womanje majdnem egyidejűleg az Ot világész közül a legfiatalabbnak, Amerikának új szellemi lírai termelését gyűjti össze a berlini Fischer-Verlag egyszerű és szép könyvében. És itt is, mint Ivan Gollnál önkéntelenül először a személyn szempontról alakodik leli: a két Goll, a férfi és az asszony, valahogyan irodalomtörténeti perspektívát kapnak abban a lelkes és hűs harcban, melyet oly csodálatosan együtt harcoltak meg. Valamint az Ot Világész antológiája nem egyszerű kompilatorium, hanem ontudatos művészi tett, úgy Claire Goll amerikai versgyűjteményén is felismerhetetlen az utamutatás egy gesztusa. Ez a könyv is dokumentum, de a bevezetés praeiterituma nélkül; tele lázas és nyugtalan erőkkel, melyek nélkül a mi rohanó idők esztendői úgy hullnának szét, mint az elporló göröngy. Mert önmagunkban nézve, az antológia darabjai közül majdnem minden a múlté már. A benne közölt versek legnagyobb része a háborúhól datálódik. S számankra, akiket az emberség nagy telvénya az akkor még ugysem tudóságon erős nemzetközi művészeti összefüggésektől évek sorára kitépett, ma már csak historiai érdekességgel bír, post festum megráns, hogy a háború éveiben odáig az Oceanon túl egy Sandburg nevű költő dühöngő erejű antimilitarista verseket írt, melyek mellett elsápadnak Európa demokráta humanistáinak háborúellenes írásai. Vagy hogy Whitmannek, a hétköznapok dühöngő utódja találkozt Vachel Lindsay személyében s hogy van egy Edgar Lee Masters nevű kisvárosi költő, aki új realizmust teremtett ki magából. Az antológia megjelenése óta Amerikában egy új, harcos lendületben minden eddiginél erőteljesebb mozgalom indult meg, a fiatal újat akarók, akik vállelve haladtak kereső útjukon az óvilág fiataljaival. (Secession) Róluk az antológia még mit sem tud. Másfelől igaz, hogy amennyire előbbrejutott Amerika háborúutáni generációja a háborúnál, épen annyira kitépett magát a specifikusan amerikai jellegű, mely pedig többet jelent klimatikus bevezetésnél és nacionális különállásnál. Amerika a technika korának korszellemét jelenti. Am van valami az antológia költőiben, ami nekünk is sokat, sőt mindenki mind: az a talán szintén tipikusan amerikai lendület és dinamika, mely a mi napjaink művészi törekvéseinek is eleven hajlétereje maradt. Claire Goll könyvének legértékesebb darabjai egyébként itt is a kötet végén találhatók fel, a négyek és ötödik primitív költeményeiben.

2. Albert Gleizes: Vom Kubismus. Die Mittel zu seinem Verständnis.

Albert Gleizes könyvét a kubizmusról és megértésének eszközeiről, mely német nyelven mostanában látoit napvilágot a berlini Sturm kiadásában, senkinek nem szabadna olvasatlannal hagyni, akik a művészet aktuális problémái és jövője érdekeltnek. Gleizes maga is az első kubisták közül való volt s így magára

Engellen

(Német)

az iskolás értelemben vett kubizmusa sem lehet közömbös az az álláspont, melyből Gleizes a kubizmus már szerinte is lezárt művészeti fejlődési etapját nézi. A kubizmus — mondja Gleizes — a terlogat kutatásának periódusa volt, mely a testeket a festészet lényegi törvényeinek felismeréséhez vezette el. Rendkívül jelentősége része a könyvnek korunk művészeti tenáncainak az a mindmáig talán legvilágosabb és legismertebb megfogalmazása, mellev Gleizes ezeket a tendenciákat közelebb hozza olvasóihoz. A festészet szerinte a sík felület megeleltetésének művészete. A sík két dimenziós világ; és a két dimenzió teszi „igazsá”. A harmadik dimenzióknak minsen helye a képen, mert csak illúzióját adja a realitásnak. A harmadik dimenzió — a mélység — a szobrász. A két dimenziós képet a ráso fény csak gazdagítja, a háromdimenziós illuzionista festményt színtelíti. A festészet nem tárgyutánzás, mert a műalkotás a szellemet nyilatkoztatja ki s a testi aspektust elrejt, míg a külvilág realitásában először a testi valóság hat az érzékekre s a szellemi erejétezők mögött. Az elemi formák utánzása épolyan, a művészet lényétől idegen realizmus, mint az akadémiai esendeletetés és emettől csak a téma megszűkítetttségében különbözik. Ide tartozik egy sereg kubista festmény is. A modernizmus szem művészet, mert mindgy, hogy gépet vagy almit festünk-e s szempontról közömbös, hogy a gép modernebb valami az alimául. Az igazi festmény önálló életű és strukturája ugyanolyan természetű, mint minden más természetű és ásványi, növényi vagy szerves formáció. A képkonstrukció alapötvenve az egységsű. Az ilyen organizálási törvények szerint leleptett kép — mint a virág és az állat — kis, a mindenség ritmusához szabott világegyetem. Es Gleizes utolsó szavai a fejlődés és perspektívájáról: „Az ember, aki a los világegyetemet élvezni képes, ezrejt fogja annak a vallásos koncepcióknak visszatérését, mely a halandók között a művészfleg festett manesztifíció jelenését létrehozta, a nagy, vonalakban, formákban és színekben elmondott imádságot.”

3. Ernst Marcus: Das Problem der exzentrischen Empfindung und seine Lösung.

A Sturm-Verlag néhány évvel ezelőt jelentette meg Ernst Marcus ilyen című tanulmányát, melyre most utólag azért hívjuk fel a figyelmet, mert tudnunkkal nálunk eddig távolról sem részesült az érdeméhez mért méltánylásban. Marcus rendkívül világos

lé, egyenes utódja és továbbbiolyatója a klasszikus német filozófiának. 1899 óta egész sereg könyve jelent meg, melyekről a mi közönségünk alig szerzett tudomást s melyekben Kant tehatóság megújítójának és tanítványának mutatkozik. Fenti könyve, melynek problémája szinten Kanttól származik, nagyon alkalmas gondolkodási rendszerének megismerésére. A probléma maga ebben foglalható össze: A külvilág összes dolgai, amennyiben optikailag észleljük őket, nem egyebek agyunk optikus emanációi, melyeknek testünknél kívül minsen létük. Az excentrikus érzéket e problémájának kihüvelykezését eddig csak fiziológiai alapon kísérelték meg, mikor is megállapíthatták vélték, hogy a fényérzés eredeti székhelye az agy s innen a tudatlan propiciálja a testen kívüli külvilágra (Verlegungstheorie). Marcus a probléma megmagyarázását egy új, az u. n. undulációs elmélettel kíséri meg, melynek lényege az, hogy a központi szerv (az agy) a test határain kívülre is ki tudna terjeszkedni egy éterikus anyag rezgését követően, melyek a képzetet a külvilág tárgyától az agyig közvetítnek, anélkül, hogy utjukban a koponyával megállíthatták őket. Marcus ennek a hipotézisnek alátámasztására a régi fiziológiai megoldási kísérlettel szemben a helyenként kimondottan elemiújví érvék egész sorát tudja felsorakoztatni. Olyan érveket, melyeknek talpraesettsége azoknak az olvasóknak is logikai élvezetet fog szerezni, akiket a probléma az érdeklődés másirányúságához képest önmagában nem volna képes lekötöni.

Gáspár Endre

Beküldött könyvek és folyóiratok

1.

Ivan Goll: Les Cinque Continents (Sirene, Paris) / Ivan Goll: Le Nouvel Orphée (Sirene, Paris) / Claire Goll: Lyrische Filme (Rhein-Verlag, Leipzig) / Claire Goll: Die Neue Welt / Henri Peitot: Les Voyages De L'ile Ferme / Majakovszky (s Lissitzky: Versek (orosz) és rajzok (Berlin) / Hevesylvá: Impressionizmus, Postimpressionizmus, Futurizmus, Expressionizmus, Kubizmus (3 kötet Kner Gyoma) / Mária Aladár: Boldog Híradás (Magyar Írás, Budapest) / Mária Bela: Kirobogás (Luzsica, Budapest) / Antal János és Beccs: A Mador: Verseksönyv (Kolozsvár) / Nadas József: Szakadj ki szög (Budapest) / Marcel Leconte: Demonstrationes (Ca Ira, Anvers) / Céline Arnaud: Querier De Diamants (Ca Ira, Anvers) / Georges Maclier: L'oeuvre Plastique De Paul Joosten (Ca Ira, Anvers) / Paul Neuhuy: Le Canari Et La Cerise (Ca Ira, Anvers) / Leon Chenoy: Les Fusées Noires (Ca Ira, Anvers) / Marcel Sauvage: Le Chirurgien des Roses (Ca Ira, Anvers) / Han Ryner: Les Artisans de L'avenir (Ca Ira, Anvers) / Leon Chenoy: L'Appel du Conquistador (Ca Ira, Anvers) / Le Corbusier-Saunier: Vers une Architecture (G. Gres, Paris) / Francisco Cangiullo: Poesia Pentagrammata (G. Cosella, Napoli) / Zenitiram (Zenit, Beograd) / Ve Poljansky: 77 Santoubica (Zenit, Beograd) / Kataloj Westany (Wilna en Warchau) / Zenit-Plakát (Zenit, Beograd).

2.

Casopis Ceskoslovenskych Inzenyru (Prah) / Die Bauzeitung (München) / Der Sturm (Berlin) / La vie des Lettrés (Paris) / Het overzicht (Amsterdam) / 7 Arts (Bruxelles) / Die Aktion (Berlin) / De Styl (Haag) / Merz (Hannover) / Das Kunstblatt (Potsdam) / U (Novisád) / Magyar Írás (Budapest) / Noi (Roma) / Palms (Mexico) / Du Groupe Moderne d'Art de Liège / Der Neue Merkur (München) / Les Feuilles Libres (Paris) / Manometre (Lyon) / G (Berlin-Friedenan) / L'Ordre Naturel (Journal des Peuples, Paris) / L'oeuf dur (Paris) / Little Revino (Amerika) / L'Esprit Nouveau (Paris) / Secession (New York).

KORTÁRS

Internacionális aktivista művészeti folyóirat ■ Szerkeszti: Kassák Lajos ■ Felelősszerkesztő: Josef Kalmer ■ Szerkesztőség és kiadóhivatal: Wien, XIII. Bezirk, Amalienstrasse 26. I. 11 ■ Megjelenés dátuma 1923 November 15 ■ Előfizetési ár: EGY ÉVRE: 65.000 osztrák kor., 50 szokol, 100 dinár, 200 lei ■ EGYES SZÁM ÁRA: 6000 osztrák korona, 5 szokol, 10 dinár, 20 lei ■ IX. évfolyam, 2. szám ■ A lapban megjelenő cikkekért a szerző felel.

Druckerei „Elbehüh!“, Wien, IX., Bergasse 31.